

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

Vladimir Putin a ideologie eurasianismu. Střet civilizací v transkulturní perspektivě.

Bakalářská práce

Autor: Vendula Švorcová
Studijní program: B6107 Humanitní studia
Studijní obor: Transkulturní komunikace
Vedoucí práce: Mgr. Petr Macek, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Vendula Švorcová

Studium: P17P0332

Studijní program: B6107 Humanitní studia

Studijní obor: Transkulturní komunikace

Název bakalářské práce: **Vladimír Putin a ideologie eurasianismu. Střet civilizací v transkulturní perspektivě**

Název bakalářské práce AJ: Vladimir Putin and the Ideology of Eurasianism - The Clash of Civilization in a Transcultural Perspective

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Hlavní záměrem práce je analyzovat ideologii eurasianismu jako "státní ideologii" putinovského Ruska. Práce se proto zaměří především na detailní rozbor této ideologie a jejích myšlenkových kořenů a východisek. Práce se bude zabývat hlavními představiteli této myšlenkové školy, zvláště filosofem Ivanem Iljinem, zakladatelem tohoto směru, a jeho současným proponentem Alexandrem Duginem. Následně bude analyzovat některé prvky eurasijství v éře současného prezidenta Ruska Vladimira Putina. V souvislosti s jeho politikou se soustředíme zvláště na jeho projevy a texty spojené s tématem eurasijství a dále budeme sledovat vývoj jeho názorů ohledně eurasianismu v současném světě. Práce by měla vyústit ve zhodnocení vlivu eurasianismu na Putinovu politiku vůči Evropě a konceptu Eurasijské unie. V transkulturní perspektivě se chceme tázat, zda je eurasianismus pouze jedním z proudů v diskuzi o střetu civilizací nebo spíše hrozbou pro univerzální demokratické hodnoty. Postup vypracování: - Heuristická fáze: vyhledání vhodné literatury a dalších informačních zdrojů. - Specifikování hlavní teze a metodologie práce. - Stanovení struktury práce. - Vypracování finálního textu bakalářské práce.

DUGIN, Aleksandr. Velká válka kontinentů. Praha: Adam Benjamin Bartoš, 2016. GESSEN, Masha. Muž bez tváře: neuvěřitelný vzestup Vladimira Putina. Přeložil Marek SEČKAŘ. Praha: Akropolis, 2016. ISBN 978-80-7470-126-9. HUNTINGTON, Samuel P. Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu. V Praze: Rybka Publishers, 2001. ISBN 80-86182-49-5. SNYDER, Timothy. The road to unfreedom: Russia, Europe, America. New York: Tim Duggan Books, 2017. VORÁČEK, Emil. Eurasijství v ruském politickém myšlení. Praha: Set out, 2004. ISBN 80-86277-34-8.

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Petr Macek, Ph.D.

Oponent: ThLic. Petr František Burda, Th.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.3.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Solnici dne 11. 4. 2020

Poděkování

Na tomto místě bych ráda vyjádřila své poděkování vedoucímu této diplomové práce Mgr. Petru Mackovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a v neposlední řadě za jeho podporu při psaní této práce.

Anotace:

ŠVORCOVÁ, Vendula. *Vladimir Putin a ideologie eurasianismu. Střet civilizací v transkulturní perspektivě*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020, 63 s. Bakalářská práce

Hlavní záměrem práce je analyzovat ideologii eurasianismu jako "státní ideologii" putinovského Ruska. Práce se proto zaměří především na detailní rozbor této ideologie a jejích myšlenkových kořenů a východisek. Práce se bude zabývat hlavními představiteli této myšlenkové školy, zvláště filosofem Ivanem Iljinem, zakladatelem tohoto směru, a jeho současným proponentem Alexandrem Duginem. Následně bude analyzovat některé prvky eurasijství v éře současného prezidenta Ruska Vladimira Putina. V souvislosti s jeho politikou se soustředíme zvláště na jeho projevy a texty spojené s tématem eurasijství a dále budeme sledovat vývoj jeho názorů ohledně eurasianismu v současném světě. Práce by měla vyústit ve zhodnocení vlivu eurasianismu na Putinovu politiku vůči Evropě a konceptu Eurasijské unie. V transkulturní perspektivě se chceme tázat, zda je eurasianismus pouze jedním z proudů v diskuzi o střetu civilizací nebo spíše hrozbou pro univerzální demokratické hodnoty.

Klíčová slova: eurasianismus, neoeurasianismus, Vladimir Putin

Annotation:

ŠVORCOVÁ, Vendula. *Vladimir Putin and the Ideology of Eurasianism - The Clash of Civilization in a Transcultural Perspective*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2020. 63 pp. Bachelor Degree Thesis

The main aim of this thesis is to analyze the ideology of Eurasianism as the "state ideology" of Putin's Russia. The bachelor thesis will first analyze the ideology of Eurasianism as a basis of thought for Putin's perception of the world. The work will focus on the main representatives of the school of Eurasianism, and in particular on the philosopher Ivan Iljin, the founder of this political field, and his current proponent Alexander Dugin. Then this work will focus on some of the manifestations of Eurasia in the political era of the current president of Russia, Vladimir Putin. In connection with his policy, we will focus especially on his speeches and essays related to the theme of Eurasianism and we will follow the development of his views on Eurasianism in the contemporary world. The work should result in an evaluation of the influence of Eurasianism on Putin's policy towards Europe and the concept of the Eurasian Union. In a transcultural perspective, we want to ask whether Eurasianism is just one of the streams in the debate on the clash of civilizations or rather a threat to universal democratic values.

Keywords: eurasianism, geopolitics, neoeurasianism

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Teoretická část – Samuel P. Huntington a Francis Fukuyama.....	11
2.1 Sřet civilizací S. P. Huntingtona.....	13
2.2 Fukuyamův Konec dějin a poslední člověk.....	15
2.3 Kritika Huntingtona a Fukuyamy	16
3. Myšlenkové kořeny eurasijství.....	18
3.1 Slavjanofilství a panslavismus jako inspirace pro eurasijce.....	19
3.2 Klasické eurasijství a jeho podstata.....	24
3.3 Představitelé klasického eurasijství	28
3.4 Ivan A. Iljin.....	32
4. Neo-eurasijství	36
4.1 Eurasijství po rozpadu SSSR.....	36
4.2 Lev N. Gumiljov	41
4.3 Alexandr G. Dugin	43
5. Eurasijství v éře Vladimira Putina	47
5.1 Vztah V. Putina a I. Iljina	53
6. Transkulturní reflexe	55
7. Závěr.....	58
8. Seznam zdrojů.....	60
8.1 Písenné prameny.....	60
8.2 Elektronické zdroje.....	61

1. Úvod

Práci odevzdáváme s původním titulem „Vladimir Putin a ideologie eurasianismu. Střet civilizací v transkulturní perspektivě“. V průběhu jejího zpracovávání se ale posunulo původní těžiště bádání od postavy Vladimira Putina k ideologii eurasijsství. Bohužel již nebylo technicky možné název změnit. Proto prosíme laskavého čtenáře o trpělivost a upozorňujeme, že hlavním cílem textu již není přímo analýza Putinovy politiky, ale její ideologická východiska v podobě eurasijsství.

Předmětem této bakalářské práce je téma z oblasti geopolitiky a teorie střetu civilizací – ideologie eurasianismu a s ní související střet civilizací v transkulturní perspektivě. Téma eurasijsství není v běžném diskursu příliš zpopularizované, neznamená to však, že není podstatné v kontextu ostatních událostí, jež ve světě probíhají. Je to také jeden z hlavních důvodů, proč jsme si vybrali právě toto téma pro naši bakalářskou práci, chtěli bychom jejímu čtenáři představit předložená témata v co nejpřehlednější formě.

Hlavním cílem práce je analýza ideového směru eurasijsství a jeho zasazení do kontextu teorií o střetu civilizací. V práci především hledáme odpověď na otázku, zdali je eurasijsství legitimním vyjádřením myšlenkového světa jednoho svébytného civilizačního okruhu nebo naopak, zda je hrozbou pro univerzální hodnoty.

Hned v úvodních řádcích musíme zmínit také fakt, že limitem textu je práce zejména s českými, popřípadě anglickými a jen v minimálním počtu případů s ruskými zdroji, protože není v našich kompetencích pracovat pouze s ruskými podklady, z důvodu neznalosti ruského jazyka. Nicméně doufáme, že to práci jako celek nijak neovlivní a jedná se o kvalitní text plný podstatných informací a nezpochybnitelných faktů.

Text vychází především z odborné literatury autorů, kteří se daným tématům zevrubně věnovali v rámci svého výzkumu jak v oblasti sběru primárních dat, tak v jejich interpretaci. Dále práce obsahuje i výčet z několika statí prestižních periodik, jako je zahraniční *Global Affairs*, *Reuters* či online magazíny Ústavu mezinárodních vztahů v Praze; *Mezinárodní politika* a *Mezinárodní vztahy*. Nesmíme opomenout ani na primární prameny z oblasti oficiálních projevů a prohlášení prezidenta Ruské federace Vladimira Putina, jež jsou nedílnou součástí této práce. Text je založen na deskripci a analýze základních východisek eurasijsství a jejich uplatnění v současně ruské politice.

Cílem první kapitoly bakalářské práce je velice stručně představit jejímu čtenáři díla Samuela P. Huntingtona a Francise Fukuyamy s důrazem na jejich hlavní teze. Díla těchto autorů byla vybrána jako teoretické východisko naší práce, protože vytvářejí vhodný základ

pro naši hlavní otázku – do jaké míry je eurasijství vyjádřením svébytné ruské civilizace a do jaké míry je součástí globálního střetu civilizací a hrozbou pro univerzální demokratické hodnoty. V případě Huntingtona a jeho knihy *Střet civilizací* se jedná o názor, že v okamžik, kdy moc Západu ochabne natolik, až ztratí ve světě výsadní postavení, svět se rozdělí na několik hlavních civilizací s vlastními hodnotami a rozmanitým nahlížením na svět. Pro zaměření práce je však významná pravoslavná civilizace, jejímž ústředním státem je Rusko, z jehož prostředí pochází významní zakladatelé myšlenkové školy eurasijství.

Do kontrastu s Huntingtonem je postaven Fukuyama, jehož dílo *Konec dějin a poslední člověk* stojí na myšlence, že konec dějin nastal tím, že po celém světě zvítězila ideologie liberální demokracie a s ní nezvratný důraz na lidská práva. Konečným bodem ideologické evoluce lidstva je dle jeho mínění liberální demokracie, a ta jako taková představuje konec dějin. Přiznává však, že tohoto pomyslného stavu nedosáhly všechny země a není nezbytné, aby se po skončení dějin staly všechny společnosti fungující liberální společností.

Druhá kapitola obsahuje podrobný popis primárního zaměření textu, a tím je eurasijství. Zajisté, i tento směr má myšlenkové kořeny, ze kterých vychází a načerpal z nich počáteční inspiraci, než se vydal na samostatnou cestu – jsou jimi slavjanofilství a panslavismus. Slavjanofilství je možné chápat jako upřímný vztah ke slovanským národům a úsilím nalézt jednotící znaky v jejich historii, jazycích, psychice a kultuře. Jako speciální odnož se ze slavjanofilství později vyprostilo panslovanství, jehož lze definovat jako geopolitický projekt vztahující se k sjednocování slovanských národů (kmenů) nebo států.

Zrod eurasianismu se datuje k první polovině 20. století a nejprve se objevuje v kruhu intelektuálů z řad emigrantů prchajících před sovětskou revolucí. Za všeobecnou podstatu eurasijství můžeme označit emocionální odmítnutí Evropy v oblasti kultury, individualismu a liberální ideologie. Mezi představitele klasického eurasijství patřili P. N. Savickij a N. S. Trubeckoj. Trubeckoj je významný zvláště pro svou klíčovou práci *Evropa a lidstvo*, jež je pokládána za první ryze eurasijskou publikaci. Říká, že v Rusku, popř. v Eurasii je potřeba nahradit demokracii vládou elity zformovanou ideologií eurasianismu. P. N. Savickij se nechal inspirovat dílem Trubeckoje natolik, že napsal na jeho dílo rozsáhlou recenzi *Evropa a Eurasie*, kterou lze pokládat za požadavek kulturní emancipace Ruska, respektive Eurasie. Eurasii pokládá za geografický svět předurčený k vytvoření jednotného státu, Ruska-Eurasie. Samotná kapitola je pak věnována osobnosti I. A. Iljina, jakožto významnému popularizátorovi tohoto hnutí, jeho názory silně ovlivňují politiku Vladimira Putina.

Klasické eurasijství postupně upadalo v zapomnění, ovšem jeho hlavní myšlenkové jádro bylo obnoveno v období během rozpadu SSSR Lvem Gumiljovem, podle vlastních slov

„posledním eurasijcem“. Neoeurasianismus si klade za cíl integraci post-sovětského prostoru pod primární kontrolu Ruska a posílení vzájemného ekonomického a strategického partnerství s asijskými zeměmi, obzvláště s Čínou. Do této kapitoly je zařazen i A. G. Dugin, jakožto jeho nejznámější současný představitel. Největším přínosem této ideologické školy je právě jeho dílo *Základy geopolitiky*. Dugin rozvíjí teze o vybudování velké eurasijské civilizace institucionalizované coby pevninské eurasijské impérium rozkládající se od Velké Británie po Vladivostok. Aktivně se angažuje v politice i v médiích a je znám díky svému vlivu, jenž mu umožňuje ovlivňovat - potvrzovat i radikalizovat některé postoje V. Putina.

Pátá kapitola, jež je zároveň posledním komplexním blokem, se zabývá konkrétními projevy eurasijství v éře Vladimira Putina. Pro příklad můžeme jmenovat Putinův první prezidentský program z roku 1999, ve kterém chtěl občanům představit koncept „ruské ideje“ zahrnující hodnoty jako je vlastenectví, velmocenská identita či státní a sociální solidarita. Jeho tendence směřovat na Východ se projevily dohodou o vzniku *Šanghajské organizace pro spolupráci* z roku 2001, určenou jako výchozí prostředek pro spolupráci mezi Ruskem a Čínou v oblasti střední Asie; známou též pro své protiamerické zacílení.

Na pravidelně pořádaném *Valdajském fóru* prezident Putin vyjádřil svou eurasijskou vizi spočívající v *Eurasijské ekonomické unii*, jakožto projektu s cílem udržet identity národů v historickém prostoru Eurasie. Kapitola je doplněna o několik odkazů na proslovy či statě prezidenta Ruské federace, ve kterých otevřeně odkazuje na Iljinovy myšlenky související s touto ideologií.

Závěrečná poslední kapitola je věnována krátké úvaze, jejímž hlavním záměrem má být obhájení tématu této bakalářské práce pro obor Transkulturní komunikace. Může být ideologie eurasijství pouze jedním ze střetu civilizací nebo spíše výstrahou pro univerzální demokratické hodnoty? Jak můžeme z pohledu Transkulturní komunikace hodnotit eurasijství?

2. Teoretická část – Samuel P. Huntington a Francis Fukuyama

Jedním z primárních důvodů, proč jsme využili první kapitoly bakalářské práce k představení stěžejních prací autorů Huntingtona a Fukuyamy, je vytvoření základního teoretického rámce, který je nezbytný pro volné navázání k hlavnímu tématu, jímž je eurasijství a jeho konkrétní projevy v politické éře Vladimira Putina, který je v současné době nejznámějším představitelem této ideologie. Jelikož na tuto práci lze jen stěží aplikovat různorodé teorie kultury, využili jsme k teoretickému rámci práce dvě civilizační teorie, konkrétně Huntingtonovu a Fukuyamovu. Tato část bude nejvíce přínosná hlavně pro závěrečnou kapitolu bakalářské práce, jelikož závěr obsahuje krátkou úvahu o tom, zdali je eurasijství pouze jedním ze střetů civilizací nebo je spíše hrozbou pro univerzální demokratické hodnoty. Hlavní Fukuyamova teze říká, že konec dějin nastal tím, že po celém světě zvítězila ideologie liberální demokracie a s ní nezvratný důraz na lidská práva. Huntingtonova teorie je dána do kontrastu s touto teorií, protože říká, že existují různé civilizace, které mají různá vidění světa – eurasijství je považováno za příklad jednoho z těchto civilizačních okruhů. Uvádí, že Západní svět má své hodnoty a Východ v čele s Ruskem má taktéž své hodnoty. Proto je podstatné se touto problematikou zabývat hned v prvních kapitolách.

Kniha *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu* od **Samuela Phillipse Huntingtona** vznikla na popud reakcí na jeho článek „*Střet civilizací?*“, který byl uveřejněn v časopise *Foreign Affairs* v roce 1993. Tato esej vyvolala obrovské množství diskusí a pozornosti u lidí z celého světa. Proto se autor rozhodl rozšířit své zkoumání a přenést je do samostatné knihy, která má rozvinout, doplnit a vymežit témata, která již byla v článku naznačena, a také v ní zmínit skutečnosti, kterým se v článku vyhnul či se jich dotkl pouze letmo.¹ Jeho kniha se stala bestsellerem obzvláště po útocích z 11. září 2001 a dokonce do roku 2002 webové stránky Webscape nabízely její bezplatné kopie volně ke stažení.² Cílem knihy je vysvětlit, jaký je po konci studené války vývoj globální politiky a ukázat, že samotný střet civilizací nemusí být nutným důsledkem minulého či budoucího vývoje událostí. Huntington říká, že pokud se civilizace vyhnou univerzalismu a nebudou mít tendence si

¹ Srov. HUNTINGTON, S. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers, 2001, s. 5.

² BOTTICI, CH; CHALLAND, B. *Rethinking Political Myth: The Clash of Civilizations as a Self-Fulfilling Prophecy* [online]. Academia.edu, s. 322 [cit. 12. 06. 2019]. Přístup z: https://www.academia.edu/2383607/Rethinking_Political_MythThe_Clash_of_Civilizations_as_a_Self-Fulfilling_Prophecy.

vnucovat svůj způsob života a hodnoty, tak mohou žít vedle sebe. Do této práce jsme níže z jeho díla vybrali nejpřínosnější kapitoly a fakta, která poslouží k dalšímu rozvíjení tématu naší bakalářské práce. Kromě této knihy je Samuel P. Huntington také autorem knihy *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*, která vyšla o několik let dříve. Tato kniha se zabývá významným globálním politickým trendem, který se projevil na konci dvacátého století, a to přechodem více než třiceti zemí od „nedemokratických politických systémů k systémům demokratickým“.³ Autor předkládá analýzu tohoto demokratizačního přechodu pro země jako je Barma, Filipíny, Turecko a v neposlední řadě i Československo. Také vysvětluje jakým způsobem a z jakých důvodů mezi lety 1974 a 1990 k této demokratizační vlně došlo, zahrnujíc i způsobené důsledky.

S odlišnou a mnohem optimističtější představou o budoucnosti demokracie přišel **Francis Fukuyama** v díle *Konec dějin a poslední člověk*. Fukuyamův postoj „upozorňuje na rizika a hrozby, kterým musí soudobé liberální demokracie čelit“.⁴ V odstavcích níže je vybráno několik nejvýznamnějších myšlenek z této knihy. Stejně jako Huntingtonova kniha vychází z časopiseckého článku, konkrétně z textu s názvem „Konec dějin?“ uveřejněného v časopise *The National Interest* v roce 1989. Již v tomto článku Fukuyama předpovídal vítězství liberální demokracie nad konkurenčními ideologiemi, jako jsou fašismus, dědičná monarchie a v neposlední řadě i komunismus. Ve svém díle tvrdí, že *liberální demokracie tvoří „konečný bod ideologické evoluce lidstva“ a „konečnou formu lidské vlády“ a jako taková představuje „konec dějin“*.⁵ Nemyslí tím však konec dějin jako konec souvislého evolučního procesu – dějiny budou vždy pokračovat, ale myslí tím, že bylo dosaženo vrcholu, jež nese podobu liberální demokracie, a kterého dále už nelze více vylepšovat. Připustil však, že tohoto ideálního stavu nedosáhly zdaleka všechny státy a není ani nutné, aby se po konci dějin staly všechny společnosti prosperujícími liberálními společnostmi. Neznamená ani konec násilí, nespravedlnosti či válek, tyto jevy budou nadále přetrvávat, a to zvláště mezi státy, „které dosud nedosáhly oné konečné homogenní formy.“⁶ Obecně však lze říci, že v tomto textu byl Fukuyama, co se týče univerzální platnosti západní liberální demokracie, optimističtější. Další myšlenky jsou popsány v kapitole níže. Kromě této knihy je ještě autorem knih *Budování státu podle Fukuyamy* a *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*.

³ HUNTINGTON, S. *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: CDK, 2008, s. 9.

⁴ Tamtéž.

⁵ FUKUYAMA, F. *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 11.

⁶ MENDEL, M. „Střet civilizací“ ve světle vědeckého výzkumu. In *Střet civilizací?: Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*. Praha: Evropský literární klub, 2002, s. 10-11.

Tito dva autoři jsou často považovány za vzájemné protipóly. Samuel P. Huntington se domnívá, že současná situace, která panuje ve světě, povede k nevyhnutelnému střetu civilizací. Narozdíl od Fukuyamy, který předpokládá, že liberální způsob života a západní model společnosti vede ke konci dějin. Mají odlišná pojetí o tom, jak bude vypadat svět po studené válce, avšak nalezneme u nich i shodné myšlenky. Oba mají srovnatelný pohled na islámský svět, Huntington v něm vidí jednoho z ústředních protivníků Západní civilizace a Fukuyama islámský svět vidí jako překážku v procesu demokratizace světa. Další bod, ve kterém se shoduje myšlení Huntington a Fukuyama je, že: „*Na mezinárodní scéně již zakrátko nebudou soupeřit ideologie – většina hospodářsky úspěšných států totiž bude organizována podle podobných zásad, ale různé kultury.*“⁷ Oba autoři představují inspiraci pro tuto práci, jelikož jsou ztělesněním dvou různých pohledů na svět Západu a Východu. Fukuyama tvrdí, že existují univerzální liberální hodnoty, z nichž nejdůležitější je hodnota lidských práv. K tomu je v kontrastu Huntington se svojí tezí, že svět není ani nemůže být jedna univerzální civilizace, ale je složen z většího počtu civilizačních celků, které mají jiné hodnoty. Jednou z takových civilizací je právě Rusko (pravoslavná civilizace) v čele s Vladimírem Putinem, který je představitelem eurasijsství a eurasijských hodnot, kterým se podrobněji věnujeme v další kapitole.

2.1 Střet civilizací S. P. Huntingtona

Po skončení studené války došlo k výrazným změnám národních identit a podle kulturních linií se nově formulovala globální politika. Došlo k rozdělení světa do sedmi hlavních civilizací.⁸ V současnosti Huntington za hlavní civilizace považují následující:

a) Čínská – stáří této civilizace se datuje přinejmenším do období 1500 let před Kristem. Nazývá ji též civilizací konfuciánskou, přesnější je však označení čínská. Konfucianismus je spojujícím prvkem, díky němuž čínská civilizace překračuje hranice vlastní Číny. Čínská civilizace zahrnuje tak nejen Čínu, ale i blízké kultury Koreje a Vietnamu.

b) Japonská – Huntington ji identifikuje s dnešním Japonskem a odlišuje se od čínské tím, že se v období 1. – 4. století po Kristu od ní oddělila.

⁷ FUKUYAMA, F. *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 228.

⁸ Jejich počet se však u různých autorů liší.

c) Hinduistická – sahá za svůj kontinent podobně jako čínská civilizace. Obvykle je také nazývána indická. Označení hinduistická se dává přednost, pokud hovoříme o současné civilizaci.

d) Islámská – vznikla v 7. století po Kristu na Arabském poloostrově. Islám se velice rychle rozšířil do dalších kontinentů, což vedlo k vytvoření nových kultur a subcivilizací – arabské, turecké, perské a malajské.

e) Západní – zrod této civilizace se datuje zpravidla mezi roky 700 a 800 našeho letopočtu. Odborníci se shodují, že se dělí na tři klíčové části – latinskoamerickou, severoamerickou a evropskou.

f) Latinskoamerická – má vlastní identitu, kterou se liší od Západu. Podle Huntingtona šla latinskoamerická civilizace odlišnou cestou než Severní Amerika a Evropa. Kultura Latinské Ameriky je v současnosti více autoritářská, stavovská a katolicky založená na rozdíl od Evropy.

g) Africká – jako samostatnou civilizaci ji uznává vyjma Huntingtona i Fernand Braudel. Zde dodává, že z historického pohledu je Etiopie civilizací sama o sobě, východní pobřeží a sever kontinentu patří k Islámu a na dalších místech se nalézají prvky západní civilizace díky usazování bělochů a evropskému kolonialismu.⁹

Příklad dalšího typu civilizace podle autorů Hlouška a Kopečka je pravoslavná, jejímž centrem je Rusko, byzantský původ ji odlišuje od západního křesťanství a chybí jí prvky, které jsou důležité pro vývoj Západu (období osvícenství, reformace a další).

Hlavní faktor, který definuje civilizace je náboženství. Důležité je však zmínit, že ani nadřazenost náboženství, hodnot a idejí nevedlo k dobytí světa Západem. Jednalo se především o schopnost Západu používat organizované násilí – sám Západ na tuto skutečnost mnohdy zapomíná, jiné části světa však nikoli. Na konci 19. století vrcholily rozšířené myšlenky a představy, že Západní evropská civilizace je univerzální civilizací celého světa. Ve 20. století však dochází k obratu, kdy se zmenšuje vliv Západu, a naopak roste vojenský, ekonomický, demografický a politický vliv islámské a čínské civilizace. Došlo ke zrození nového světového řádu, jež tvoří země různých civilizací s blízkými kulturními prvky. Jednou z mnoha ústředních zemí, která je součástí toho světového řádu je Rusko a jeho okolní státy. Jádrem tohoto civilizačního bloku tvoří Rusko a jeho vnitřní kruh Moldávie, Kazachstán, Bělorusko a v dějinách blízký spojenec Arménie. Těsné vztahy má Rusko podle Huntingtona s Bulharskem a Srbskem. O co těsnější, tím křehčí jsou vztahy s Gruzii a Ukrajinou. Na

⁹ Srov. HUNTINGTON, S. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers, 2001, s. 37-41.

Rusku jsou závislé bývalé muslimské země Sovětského svazu, a to v otázce bezpečnostní a politické. Jinými slovy, jádro ruského civilizačního bloku je pravoslavné a je obklopené vrstvou poměrně slabších islámských zemí, které bude jádro v různé míře ovlivňovat a Rusko v nich bude eliminovat vliv jiných mocností.¹⁰ Od zbytku světa pak Rusko očekává, že tento „nový systém“ ratifikuje a přijme.

Dnes již neexistující Sovětský svaz byl velmoc se zájmy globálními, současné Rusko je spíše mocností se zájmy civilizačními a regionálními. Huntington se o Rusku zmiňuje v kontextu jeho teorie střetu civilizací. Nejpravděpodobněji tento střet vidí v případě čínské, pravoslavné, islámské a západní civilizace. Ústřední mocnosti těchto civilizací kolem sebe nejvíce sdružují státy s totožnou kulturní orientací. Je to z toho důvodu, že po skončení studené války tradiční společenství uzavřená implikací společných ideologických doktrín ztrácejí na síle a vytváří se nová spojení, jejichž základem je kulturní identita.

2.2 Fukuyamův Konec dějin a poslední člověk

Po pádu komunismu a diskreditaci pravicového fašismu přichází do světa podle Fukuyamy liberální revoluce, která se dotkla nejen politické sféry, ale i ekonomické sféry. Tento ekonomický růst se týkal téměř všech zemí Asie, ať už východní Asie či Japonska. Tyto země byly ochotny přijmout tržní principy a zcela se zapojit do globálního kapitalistického systému. Jejich úspěch je důkazem toho, že i chudé země, které nemají jiné než pouze vlastní zdroje ve formě pracovitých obyvatel, mohou prosperovat z přístupnosti mezinárodního ekonomického systému, vytvořit si nové bohatství, a tím snížit diference mezi nimi a tradičními kapitalistickými zeměmi Evropy a Severní Ameriky.¹¹ Fukuyama vytvořil schéma demokratických zemí, jež se snaží poukázat na rozdvojený proces demokratizace ve světě. Země označuje za demokratickou pokud „*poskytuje svým občanům právo zvolit si vládu při pravidelných, tajných, pluralitních volbách, na základě všeobecného a rovného volebního práva dospělých.*“¹² Kromě viditelného úspěchu tržního hospodářství, které se projevilo jako prvotřídní prostředek pro růst životní úrovně, se v závěru liberální revoluce v 20. století stal i prostředkem boj o uznání.

Důležitý pojem, který ve své knize podrobně rozebírá a souvisí s výkladem o konci dějin, je již zmíněný boj o uznání. Fukuyama tímto označením myslí „*nevyhnutelný boj za liberální*

¹⁰ Srov. HUNTINGTON, S. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers, 2001, s. 189-190.

¹¹ Srov. FUKUYAMA, F. *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 60.

¹² FUKUYAMA, F. *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka Publishers, 2002, s. 59.

práva, a především základní liberální hodnotu – svobodu, která zasáhne bez rozdílu každý stát.“¹³ Fukuyama archetyp boje o uznání prvně našel u Hegela, podle kterého byli první lidé svobodní a ničemu nepředurčení, jenže během historického vývoje lidé museli bojovat o vlastní život a materiální potřeby, tudíž se během toho vývoje i formovali. „Nejvíce však podle Hegela byli lidé svolní k boji o svou hrdost, prestiž, uznání, tedy *thymos*¹⁴; pojem, který převzal od Platóna, kterýžto ho používal pro pojmenování jedné ze složek lidské duše. Thymos se podle profesora Rudolfa Kohoutka definuje jako „*prožitková a pocitová složka osobnosti člověka*“.¹⁵ Fukuyama uvádí význam pojmu thymos na konkrétním příkladu, kdy thymos intenzivně účinkovala jako prostředek rozhořčení celého světa proti politice apartheidu v Jižní Africe, kde thymos pociťovali lidé proti „bílému“ obyvatelstvu, kteří utlačovali černé, právě skrze apartheid.

Liberální demokracie, kromě touhy po uznání, plodí ještě žádostivost. Ta vede lidi k uspokojení svých vlastních a mnohdy i sobeckých potřeb. Tato touha po uspokojení vlastních potřeb, obohacení a vášní se stala hnací silou rozkvětu kapitalismu. V konečném důsledku to v západní společnosti vedlo ke vzniku mocného konzumního způsobu života. Z toho důvodu „posthistorické“ liberální demokracie začínají cítit přemrštěné rozšiřování žádostivosti, a naopak hluboký propad thymosu.

2.3 Kritika Huntingtona a Fukuyamy

Kromě nesporného úspěchu obou knih byla obě díla předmětem četné kritiky. Vzhledem k tématu práce zde zmíníme pouze pár základních bodů, které kritici těchto významných děl uvádí. Huntingtonově Střetu civilizací autoři Hloušek a Kopeček vyčítají jeho samotné pojetí pojmu civilizace, které chápou jako zamlžené a neurčité.¹⁶ Dle nich takové vymezení umožňuje Huntingtonovi předkládat empiricky a historicky nepodložené civilizační konstrukce. Jednou jako spojující prvek při tvoření civilizací využívá dějiny, podruhé náboženství a jindy třeba jazyk. Tím však přehlíží významné kulturní, ekonomické,

¹³ HLOUŠEK, V.; KOPEČEK, L. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 333.

¹⁴ Pojem thymos se volně překládá jako vášnivost či vznětlivost.

¹⁵ Podle online ABZ slovníku cizích slov [online]. In: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/thymos-rec> [cit. 27. 3. 2020].

¹⁶ In: HLOUŠEK, V.; KOPEČEK, L. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, 2003

náboženské a sociální rozdíly, které jsou charakteristické pro danou oblast.¹⁷ Ovšem za jednoho z největších českých kritiků *Střetu civilizací* můžeme považovat **Miloše Mendela**, který Huntingtonovo dílo označil za naprosto neprofesionální. Kritizuje jeho absenci dostatečného vysvětlení základních termínů, ničím nepodložená fakta, domněnky a schopnost spojovat cokoli s čímkoliv, což vede k neustálému protirečení si ve faktech, které v knize sám udává.¹⁸ Dále se Huntingtonovi například vyčítá jeho přesvědčení o vlastní neomylnosti a sebejistotě faktů, které uvádí a postavil je do takové roviny, že se jednoduše řečeno musí stát. To vede ke skutečnosti, že mnoho politických představitelů se spíše uchylují k bleskovým řešením, rámcovým výkladům a primitivnějším teoriím.

Kritika Fukuyamova díla se objevuje u francouzského filosofa Jacquese Derridy. Jacques Derrida se proslavil hlavně pro svou teorii dekonstrukce, která spočívá ve snaze nalézat a upozorňovat na nedostatky v myšlenkových systémech – o toto se pokoušel i v případě Fukuyamy. Ten se ve své knize podle Derridy zajímá pouze o jednu záležitost, a tou je zaručit „konec Marxe“. Staví se proti Fukuyamově představě o nadvládě liberalismu, jež má být ideální formou politického zřízení. Lidé jako dědici historie nemohou ideologii konce dějin svobodně odmítnout, mohou jí jen oddalovat do nekonečné budoucnosti. Dalšími kritiky Fukuyamovy teze jsou obecně marxisté, kteří konec dějin chápou jako vítězství komunismu, coby výhradně jediného přijatelného politického zřízení. Též Fukuyamu kritizují za jeho vzhlížení k Hegelovi, protože marxisté považují Hegelovu filosofii za nesprávný směr myšlení, i když sloužila Marxovi jako podklad k vytvoření jeho ideje historického materialismu.¹⁹ Přestože se neshodují s jeho názorem, že liberální demokracie představuje konec dějin, sami podporují období též myšlenky a to, že konec dějin se ukrývá v podobě vzniku beztržní společnosti a komunismu. Sociolog Ralf Dahrendorf říká, že „*pojímát liberální demokracii jako dogmatický politický řád a nahlížet na ni černobílou optikou „dobra“ a „zla“ nám přinese pouze karikaturní zkreslení.*“²⁰

¹⁷ HLOUŠEK, V.; KOPEČEK, L. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 345-346.

¹⁸ Srov. MENDEL, M. „*Střet civilizací*“ ve světle vědeckého výzkumu. In *Střet civilizací?: Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*. Praha: Evropský literární klub, 2002, s. 19-48.

¹⁹ LINHART, K. *Francis Fukuyama a Samuel Huntington: Konec dějin nebo střet civilizací?*. Brno, 2009. Diplomová práce na MU FF. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ivana Holzbachová, CSc., s. 35-36.

²⁰ HLOUŠEK, V.; KOPEČEK, L. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 335.

3. Myšlenkové kořeny eurasijství

V této části práce bychom se rádi věnovali tématu eurasijství, jeho historii, podstatě a celkovému vzhledu do tohoto, v současnosti nepřilíš diskutovaného ideologického směru. Protože je eurasijství velmi široké téma, jedná se zde spíše o výčet jeho nejzákladnějších charakteristik, které nám přišly v kontextu práce nejvíce důležité. Tato část práce volně přechází od civilizačních teorií a navazuje zejména na Huntingtonovu teorii o střetu civilizací, jejíž podstatou je přesvědčení, že svět je složen z několika civilizací, které mají své vlastní hodnoty, přesvědčení a způsob myšlení. O to se jedná i v případě Ruska, jehož ideový směr eurasijství patří k jeho specifickému geopolitickému smýšlení. Sám Putin vydal v roce 2012 těsně po parlamentních volbách a krátce před volbami prezidentskými článek, kde píše, že Rusko představuje bytostně nevinnou „civilizaci“.²¹ Po následujícím popisu klasického eurasijství a jeho myšlenkových kořenů v podobě slavjanofilství a panslavismu i představení jeho nejvýznamnějších reprezentantů, se níže nachází také kapitola věnována Ivanu Iljinovi, jehož myšlenkové vlivy zásadním způsobem ovlivnily a stále ovlivňují názory a myšlení ruského prezidenta Vladimira Putina.

Dalším důvodem pro zařazení I. Iljina do této části práce je fakt, že se podle E. Voráčka, autora knihy *Eurasijství v ruském politickém myšlení*, sám Iljin později zapojil do tohoto hnutí.²²

Prve, než se pustíme do popisu eurasijství, bychom zde rádi krátce zmínili i správnou terminologii. V nespočtu souborů zabývajících se touto tematikou se mohou objevit termíny jak eurasijství, tak eurasianismus. Avšak v podstatě se jedná o jednu a též věc, rozdíl je však v jazykové formě. V ruském jazyce se pro označení používá termín *jevrazijstvo*, jehož evropský jazykový ekvivalent²³ využívá v některých případech sufix -ism, což může vést k domněnce, že na Západě je tento ideologický směr přiřazen k ostatním *-ismům* a svádí to k jeho stereotypnímu vnímání. Eurasianismus se ovšem v českém jazyce používá jen málokdy, více se vyskytuje jeho druhá varianta eurasijství. Obě české verze umožňují zachovat všechny důležité aspekty tohoto komplikovaného fenoménu, a to zejména díky tomu, že český sufix *-ství* je poměrně blízký ruskému *-stvo*.

²¹ SNYDER, T. *Cesta k nesvobodě: Rusko, Evropa, Amerika*. Praha: Paseka, 2019, s. 63.

²² VORÁČEK, E. *Eurasijství v ruském politickém myšlení: osudy jednoho z porevolučních ideových směrů ruské meziválečné emigrace*. Praha: Set out, 2004, s. 103-104.

²³ Například: eurasismus (německý jazyk), eurasianism (anglický jazyk), eurasianismo (španělský jazyk), l'eurasisme (francouzský jazyk)

3.1 Slavjanofilství a panslavismus jako inspirace pro eurasijce

Vznik eurasijství se datuje k první polovině 20. století, kdy se poprvé objevuje v okruhu intelektuálních emigrantů nacházejících se v Paříži, Sofii, Berlíně a v neposlední řadě i v Praze, z nichž řada patřila k soudobým odpůrcům bolševismu. Je považováno za politický a sociálně historický ideový systém, jemuž se dostalo vysokého ocenění po velice krátké době od jeho vzniku. Důležitou roli v tom sehrálo i dostatečné množství finančních prostředků, jež zastáncům této ideologie přineslo možnost četného vydávání periodik a tematicky zaměřených knih. Stoupenci eurasijství chtěli vytvořit takovou teorii, která bude až encyklopedického rázu: od základů státu a státního aparátu přes politický systém, náboženství, kulturu, ekonomiku a sociální program až po problémy zahraniční politiky.²⁴ Mezi hlavní principy řadí kladné hodnocení ruské revoluce, jež proběhla v roce 1917 (kromě patnácti milionu mrtvých, devastace průmyslu v důsledku vedla ke vzniku bolševismu a o pět let později k vyhlášení Sovětského svazu)²⁵, důraz na jednotu Eurasie z hlediska kulturního, historického a geografického, jejímž důsledkem je ruský izolacionismus a posledním principem je rejekce veškeré evropské kultury a náboženství. Tyto zmíněné principy se shodují s myšlením slavjanofilů, které i přes jisté námitky považovali za své předchůdce. Slavjanofilství však nepokládali za jediný a primární zdroj, nýbrž za jeden z mnoha.

Slavjanofilské hnutí nebo též slovanofilství vzniká na počátku 30. a 40. let 19. století společně s jeho protichůdným směrem západnictvím. Stoupenci západnictví, tzv. západníci, nahrazovali universalismem a kosmopolitismem národní osobitost a uznávali ateistické smýšlení. S oblibou se nazývali „frankofilami“ nebo „anglomany“, aby tím vyjadřovali své jasné postavení k Rusku. Západníci věřili, že Rusko není schopno přijmout evropský model, dokud nepřijme evropské hodnoty umožňující Rusku zařadit se mezi evropský standart.²⁶ Pro zaměření práce je však téma západnictví podružné, proto mu zde nevěnujeme dostatek pozornosti, jako je tomu u slavjanofilství.

Slavjanofilství lze definovat jako upřímný vztah ke slovanským národům a snahou najít spřízněné i jednotící znaky v jejich dějinách, psychice, jazycích a kultuře. Jako speciální odnož se z tohoto hnutí později vyvinulo panslovanství jakožto geopolitický projekt vztahující

²⁴ VORÁČEK, E. *Eurasijství v ruském politickém myšlení: osudy jednoho z porevolučních ideových směrů ruské meziválečné emigrace*. Praha: Set out, 2004, s. 114.

²⁵ Z patnácti milionů mrtvých, pět milionů lidí zemřelo v důsledku hladomoru.

²⁶ LEICHTOVÁ, M. *Pod maskou medvěda: neporozumění ve vztazích Ruska a Západu, po skončení studené války*. Brno: Václav Klemm, 2010, s. 42.

se k unifikaci slovanských států nebo národů (kmenů). V období, kdy vzniká panslovanství, zároveň nabývá obrovské gravitační síly národní idea, která podpořila pocit komplementarity u lidí. Tudíž v tomto kontextu obsahuje organický i romantický prvek, a současně je tato „myšlenka národa“ mobilizovala k politické aktivitě. Významným výrazem emancipace národa bylo vzniknutí suverénního, samostatného národního státu a řešení politických a sociálních otázek.²⁷

Panslovanské tendence častokrát vedly k představě nadřazenosti Ruska. Nebylo to však vždy pravidlem, a proto existovaly zřetelné tendence panslovanství měnit se na panruství. Jedním z důvodů byla velikost ruského národa, který by kvůli své početnosti jen s velkými obtížemi mohl vytvářet symetrické politické vztahy s nevelkými národy, jako jsou Češi nebo Slováci. Současně platí tvrzení, že po dlouhé období pronikání slavjanofilství byli pouze Rusové svobodní, míněno ve smyslu, že existoval ruský stát, protože ostatní slovanské národy – byť jen zčásti, byly uzavřeny v neslovanských státech. Dalším důvodem této proměny bylo propojování pravoslaví s panslovanstvím, jelikož náboženství hrálo u ruských panslavistů nenahraditelnou roli. A v poslední řadě to byl pocit Rusů, že u ostatních Slovanů je pouze malé zaujetí v ideji panslovanství.²⁸

Nesmazatelné místo v dějinách Ruska si slavjanofilství vydobylo hlavně důrazem na ruské tradice, vyzdvižením ruského vývoje a profilováním ruského nacionalismu, především ve smyslu jeho negativní identifikace k Západní civilizaci. V první řadě se slavjanofilové koncentrovali na ruství nikoli na slovanství. Pokoušeli se hledat podstatu ruské ideje, ruských tradic a minulosti, ježto v nich se nachází dostatečného prostoru pro rozeznávání kongruence slovanské jednoty, vzájemnosti a politických a kulturně civilizačních kořenů s ruským životem. Slavjanofilové chápali národ jako „*jazykově jednotnou komunitu řídicí se jednotným náboženským vyznáním*“.²⁹ V přijetí západních hodnot, zvláště racionalismu a individualismu, spatřovali slavjanofilové zásadní rozpor s charakterem ruské společnosti. Individualismus by totiž mohl ohrozit elementární ruské hodnoty jako je lojalita, soudržnost nebo ochota obětovat se pro blaho celku. V těchto vlastnostech slavjanofilové viděli ruskou morální převahu, jež zastíní plytkost a sobeckost Západu.³⁰ Ruská společnost byla dne nich pospolitá a její základní identita byla vnímána jako skupinová identita propojená skrze stát.

²⁷ KREJČÍ, O. *Geopolitika Ruska*. Praha: Professional Publishing, 2017, s. 280.

²⁸ KREJČÍ, O. *Geopolitika Ruska*. Praha: Professional Publishing, 2017, s. 282-285.

²⁹ VLČEK, R. *Ruský panslavismus - realita a fikce*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2002, s. 91-94.

³⁰ LEICHTOVÁ, M. *Pod maskou medvěda: neporozumění ve vztazích Ruska a Západu, po skončení studené války*. Brno: Václav Klemm, 2010, s. 41-42.

Mezi nejznámější představitele slavjanofilství řadíme Ivana V. Kirijevského, Alexandra I. Košeleva, Alexeje Chomjakova či Konstantina Aksakova, který následně přestoupil k navazujícímu panslavismu, jemuž slavjanofilství vytvořilo pevný podklad. Eurasijci měli se slavjanofily společný odpor vůči Západu a evropeizaci Ruska. Podle eurasijců, slavjanofilie pozvedla jak absolutní monarchii, tak pravoslaví na národní princip.

Slavjanofilská nauka se v podstatě zakládá na intenzivní romanticko-naivní bázi, vyhláší slovaný charakter Ruska a jednotu západních Slovanů s Rusy. Kromě řady společných bodů podrobovali autoři eurasijské teorie slavjanofilství i kritice, zvláště odmítali tuto slavjanofilskou romantiku.³¹ Apeluji totiž na úzké vazby Ruska s asijsko-turkickým světem a zdůrazňují sílu asijského vlivu v ruských dějinách. Slavjanofilové Východ (vyjma Byzance, která je křesťanského vyznání) vnímali jako něco natolik cizího, že se nepouštěli do žádných pokusů ho být jen srovnávat či porovnávat s Ruskem. Na druhé straně eurasijci od slavjanofilů převzali myšlenku unikátnosti ruské civilizace, jež je povinna bránit se před vlivem Západu a jeho, pro Rusko, nepřátelskými a nepřijatelnými ideami, kterými jsou materialismus, individualismus a liberalismus.

Dalším předmětem kritiky slavjanofilství se podle eurasijců stalo opomíjení klimatických a geografických faktorů, jež významně ovlivňují národní mentalitu (například geografická vazba Ruska k Asii). Navzdory tomu vyznavači eurasijství považují slavjanofily za své předchůdce.

Jak jsme již výše zmínili, slavjanofilství položilo základy dalšímu hnutí – panslavismu. Pod tímto názvem se v této práci myslí ruský panslavismus, nikoli jeho obdoby typu panslavismu národů habsburské monarchie, jenž sám nezískal jednoznačný politický rozměr jako jeho ruská obdoba. Panslavismus nebo také panslovanství, byl nejvíce populární především v druhé polovině 19. století a lze ho jednoduše popsat jako program politického, náboženského a kulturně civilizačního sjednocování slovanských národů, zkráceně řečeno jedná se o vizi všeslovanského politického sjednocení. Slovy profesora Oskara Krejčího: „*Jestliže základní proud slovanofilství směřoval k etnografii a osvětě, panslovanství byl geopolitický projekt.*“³²

Panslavismus v dnešním Rusku je oproti zvyšující se popularitě západnictví na okraji zájmu, čemuž tak z části bylo podle prof. Krejčího vždy. Z nedávné minulosti tomu zapříčila například skutečnost, že v dobách existence Sovětského svazu bylo panslovanství v rozepři

³¹ VORÁČEK, E. *Eurasijství v ruském politickém myšlení: osudy jednoho z porevolučních ideových směrů ruské meziválečné emigrace*. Praha: Set out, 2004, s. 56-57.

³² KREJČÍ, O. *Geopolitika Ruska*. Praha: Professional Publishing, 2017, s. 272.

s myšlenkou internacionalismu, patřícímu k jádru leninismu a marxismu. V současnosti zabraňuje cílům panslavismu fakt, že po skončení studené války vypukly dvě největší války v Evropě, které se odehrávají především mezi Slovany – jedná se o válku na Ukrajině a o válku v bývalé Jugoslávii. Posledním příkladem ukázky slabosti idey panslovanství je osud Sovětského svazu, jehož zakládali i rozpustili politici tří slovanských států (Ruska, Ukrajiny a Běloruska). V tomto případě kulturní slovanská vzájemnost ustoupila ideologii, avšak v pozadí těchto událostí stále pomáhá konkretizovat a uchovávat identitu slovanského lidu a připomíná, že neexistují dobré a špatné národy; jsou jen národy vedené po špatné či dobré cestě.³³

Představitelé ruského panslavismu vždy upřednostňovali a nadřazovali ruské zájmy a zkušenosti nad slovanskými. Pro ruskou intelektuální elitu představoval panslavismus jistý pocit „útěchy“ před frustrací z velmocenského ústupu Ruska, neukojených ambicí a pocitu nedostatečného uznání Ruska ve zbytku světa. Ruský panslavismus vrcholil především v dílech V. I. Lamanského, N. J. Danilevského, A. F. Hilferdinga a M. P. Pogodina, z nichž první dva spolu s významným ruským spisovatelem F. M. Dostojevským eurasijci považovali za ústřední původce ruské filosofické scény.

Za zmínku stojí osobnost **V. I Lamanského**, jež vyjadřoval intenzitní antipatie vůči západní společnosti, což bylo stoupencům eurasijství více než sympatické a mnozí na jeho myšlení o zhruba tři desetiletí později navázali. Ve svém díle *Tři světy eurasijského kontinentu* se věnuje problematice rozdělení světa, zvláště termínu důležitém pro eurasijce, a to Eurasii. Definuje ji jako „*Rozvojové centrum globální civilizace, kde je vše mimořádné a imponantní v oblastech náboženství, filozofie, umění, vědy, průmyslu, komunitního života, státního a mezinárodního práva, které dosud lidstvo vytvořilo a zcela oprávněně patří mezi kmeny a národy asijsko-evropského kontinentu.*“³⁴

Ostatní kontinenty byly podle jeho názoru osídleny mimo hranice Eurasie. Zmiňuje i několik objektivních faktorů, které přispěly k ústřední roli tohoto „superkontinentu“: Jednalo se o klimatické podmínky, rozmanitost přírodního bohatství a výhodné geografické umístění (poloha řek, odtoky do moře, horská pásma apod.). Výsledkem je rozdělení euroasijské pevniny na „tři světy“ – evropský, asijský a střední (tzv. *Median World*), což podle Lamanského představuje nový civilizační svět, „*ne skutečnou Evropu ani Asii, kde je Asie již*

³³ KREJČÍ, O. *Geopolitika Ruska*. Praha: Professional Publishing, 2017, s. 290-293.

³⁴ VASILYEVA, N. A., LAGUTINA, M. *The Russian Project Of Eurasian Integration*. London: Lexington Books, 2016, s. 78.

pozadu, ovšem Evropa se prozatím dál nerozšířila.“³⁵ Základ středního světa tvoří Rusko a slovanské země (též území obývané Rumuny, Albánci, Řeky a Maďary), později ho rozšířil o tři regiony ruského impéria, kde žily jak neslovanské národy jako Kavkazané, tak i přímořští obyvatelé Malé Asie a Sýrie. Tehdejší Evropu pokládal za „svět současnosti“, zatímco tento řecko-slovanský svět označil za „svět budoucnosti“. Později tyto myšlenky tvořily jádro klasického eurasijství.

Další ze zmíněných představitelů panslavismu, na jehož desetičlennou teorii kulturně historických typů v mnoha hlediscích později navázali eurasijci, byl **N. J. Danilevskij**. Oproti svým předchůdcům slavjanofilům vystupoval mimořádně útočně proti Západu. Své myšlenky shrnul v knize *Rusko a Evropa*, kterou o několik desetiletí později eurasijci přijali za dostatečné kvalitní jádro pro své myšlenkové učení. Danilevskij své myšlení zakládá na tezi, že historie se skládá ze střídání specifických osobitých kultur. Vyzdvihuje vnitřní kvality jednotlivých národních kultur a nemyslitelnost vyjmout jednu kulturu jakožto měřítko pro kultury jiné. Zde můžeme hovořit o lehkém náznaku multikulturalismu, který i dnes nabírá na značné popularitě.

Danilevskij byl zastáncem vzniku *Všeslovanského svazu*, představujícím nutnou záruku zachování celosvětové stability a jediné obrany proti celosvětové nadvládě Evropy. Důsledkem bylo rozdělení moci a vlivu mezi Evropu, Slovanstvo a Ameriku; přičemž pod Evropu by spadala například Afrika, Austrálie či jižní poloostrovy Asie, pod Slovanstvo celý tento světadíl vyjma Arábie a několik indických poloostrovů a Spojené státy americké by spravovaly celou Ameriku. Dle jeho názoru, jde především o to, aby nevládla ani jedna civilizace či kultura, protože by to zničilo jednu z několika nezbytných podmínek zkvalitnění sukcesu elementu různosti. V tomto okamžiku se tak mimo jiné rodí i teorie konfliktu civilizací, již Samuel Huntington proslavil v době po skončení studené války.³⁶

Jelikož se Danilevskij řadí mezi přívržence a hlavní představitele panslavismu, považoval slovanský svět v čele s Ruskem za zcela specifický kulturně historický typ nadřazený všem ostatním, jež se nachází na vrcholu kulturně historické typologizace. Byl přesvědčen, že západní Evropa již svoji misi v dějinách splnila a jedinou substitucí schopnou dále vést lidstvo je slovanský kulturně historický typ.³⁷ Pro jeho práci, jak je možno si všimnout z odstavce výše, jsou typické vnitřní rozpory, na které však eurasijci v jeho teorii schválně nepoukazovali. Ve své knize *Rusko a Evropa* popisuje, že existuje celkem deset kulturně-

³⁵ VASILYEVA, N. A., LAGUTINA, M. *The Russian Project Of Eurasian Integration*. London: Lexington Books, 2016, s. 78.

³⁶ KREJČÍ, O. *Geopolitika Ruska*. Praha: Professional Publishing, 2017, s. 287.

³⁷ VLČEK, R. *Ruský panslavismus - realita a fikce*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2002, s. 178-180.

historických typů, jejichž národy byly jako jediní kladnými činiteli v dějinách lidstva. Těmito kulturně-historickými typy jsou: egyptský, čínský, asyrsko-babylonsko-fénický, indický, íránský, židovský, řecký, římský, novosemitský/arabský, německo-románský/evropský.³⁸ Zde je již vidět jasná inspirace pro vznik teorií konfliktu civilizací od světoznámých autorů Oswalda Spenglera, jež je autorem knihy *Zánik Západu* a *Střet civilizací* od výše zmíněného S. P. Huntingtona.

F. M. Dostojevskij přišel s teorií, že ruský národ je nejen evropský, ale v určité míře i asijský, a proto je opomíjení islámských a asijských prvků dle něj nebezpečné a chybné. Asii vnímal jako důležité východisko, protože Rusko je v Evropě otrokem a přítěžkem, kdežto v Asii je vnímáno jako mistr. O padesát let později na tuto teorii eurasijci navázali a dále ji rozpracovali.³⁹

Tento výčet autorů není samozřejmě úplný, pro uvedení do tématu je však dostačující. Eurasijství je složeno z mnoha typů intelektuálního dědictví, bez jejichž znalosti je hůře pochopitelnější. Primárně se jedná o panslavismus, vývoj filosofického myšlení v Evropě, ruskou náboženskou filosofii, fascinaci vším asijským v literatuře a politice, zkušenost s revolucí a migrací či o rozkvět Ruska v oblasti intelektuální na počátku 20. století.

3.2 Klasické eurasijství a jeho podstata

Jak jsme již psali v předchozí kapitole, eurasijství vzniklo jako emigrační hnutí v první polovině 20. století, přičemž většina badatelů se shoduje na tom, že eurasijská koncepce vznikla v roce 1921.

Existuje řada periodizací eurasijství, přičemž pro tuto práci jsme vybrali časové členění od **P. Savického**, který se řadí mezi přední představitele eurasijství a detailnější pozornosti se mu dostává v následující kapitole.⁴⁰ P. Savickij společně s N. S. Trubeckojem jsou považováni za nejvýznamnější propagátory hnutí. Další klasičtí představitelé tohoto směru jsou G. Vernadskij, A. A. Liven, G. V. Florovskij či P. P. Suvčinskij. Členění eurasijství na časové úseky vypracoval Savickij ve 30. letech 20. století a rozdělil jej na čtyři jednotlivá údobí.

³⁸ DANILEVSKIJ, N. J. *Rossija i Jevropa*. Moskva: Kniha, 1991, s. 87 - 88.

³⁹ MAYOROVA, N. *Eurasianství - od Savického k Duginovi*. Plzeň, 2014. Bakalářská práce na ZČU FF. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Vladimír Naxera, s. 10-11.

⁴⁰ Například A. V. Loginov vyčleňuje dějiny klasického eurasijství na tři etapy: 1. zrození a živý počátek hnutí, 2. období rozkvětu a počátek politizace a 3. teoretický rozklad a úpadek. Další členění eurasijství patří R. Vachitovovi, který rozeznává celkem čtyři etapy: 1. období vědecko-teoretického, filozofického eurasianství, 2. politické klasické eurasianství, 3. etapa rozkolu uvnitř hnutí a vzniku levicového eurasianství a 4. postupný zánik eurasianství.

První etapu vymezuje lety 1921–1925, kdy docházelo k rozpracování eurasijského učení a teoretické otázky ovládaly hnutí. Také se již objevovaly otázky a problémy politické povahy, v tomto období však nenabývaly na vyšší síle. Stoupenci se intenzivně zabývali vědeckou prací.

V *druhém období*, které definuje roky 1926–1928, docházelo k prudkému rozšiřování hnutí – jednalo se o období rozmachu. Postupně nabýval na síle a významu politicko-sociální charakter hnutí a častěji se stával středem pozornosti. Taktéž pokračovala krajně masivní publikační činnost a badatelská aktivita.

Během *třetí fáze* se hnutí prohlašuje za politickou stranu. Toto období se vymezuje lety 1928–1931. Dochází k tomu, že původní, spíše diskusní politický klub se mění ve skutečné politické hnutí, jež se pokouší uskutečňovat svůj program.

Konečná *závěrečná fáze* probíhá v letech 1931–1937. Je pro ni typický postupný rozpad hnutí i přes dočasné upevnění organizační struktury. Rychle se vytrácí jeho původní vliv mezi ruskou emigrací, zejména z důvodu nástupu nacismu. V 30. letech se přestává dále vyvíjet eurasijská teorie a s tím klesá i publikační činnost. V této fázi též proběhl v Bruselu roku 1931 první a poslední Eurasijský sjezd, který se měl původně odehrávat na základě návrhu české strany v Praze, a to konkrétně ještě o dva roky dříve. Po krátkých diskusích se však rozhodlo o konání v Bruselu ve dnech 1. – 5. září 1931, v jeho závěru došlo ke zvolení nového vedení *Eurasijské organizace JeAO*. Předsedou nově pojmenovaného ústředního výboru se stal P. N. Savickij a dalšími členy ÚV se stali V. A. Pejl', J. A. Bromberg a Ivan Iljin. Z pohledu nových eurasijských teorií nepřinesl sjezd nic převratného ani nového. V tomto období nejmladší generace emigrace inklinovala spíše k jiným politickým hnutím a ke zlepšení nálad nepřispíval ani politický vývoj Evropy, který vzbuzoval spíše chmurné představy v hlavách ruských emigrantů. Syn P. Savického, Ivan Savickij zhodnotil téměř po 70 letech situaci takto: „*Bylo už pozdě. Popularita eurasijství byla za zenitem, rozkol jednak odvedl část aktivních účastníků, ještě více však poškodil jména eurasijců v dosti širokých kruzích sympatizantů. Významnou politickou organizací se eurasijství ve třicátých letech stát nemohlo.*“⁴¹

Základní myšlenkou eurasijského učení bylo vášnivé emocionální odmítnutí Evropy v oblasti kultury, individualismu a liberální ideologie. S tím souvisela nevídaná role a postavení Ruska k evropskému kontinentu. Podle Savického, Rusko zaujímá největší úsek eurasijského území, který není rozčleněný mezi dva světadíly, nýbrž sám tvoří třetí nezávislý

⁴¹ VORÁČEK, E. *Eurasijství v ruském politickém myšlení: osudy jednoho z porevolučních ideových směrů ruské meziválečné emigrace*. Praha: Set out, 2004, s. 223-228.

kontinent, nikoli jen v geografickém smyslu. Rusko-Eurasie⁴² je svébytný sociokulturní svět ohraničený Asií na jihu a Evropou na západě. Tím chtěli osvětlit základní myšlenku historické jednoty Ruska jako státu, který účelně unifikuje část Evropy a část Asie. Tvrdili, že Asie měla mnohem větší vliv na vývoj a mentální založení ruského národa než Evropa.

Eurasianismus vznikl v jistém smyslu především jako odpověď na snahy definovat Rusko jako geopolitický celek, na úpadek ruského impéria a také reagoval na vypuknutí občanské války po bolševické revoluci. Kritika stoupců tohoto hnutí ovšem nebyla jen čistě proti bolševikům, ke kterým měli zpočátku ambivalentní postoj. V době, kdy hnutí již přestávalo pomalu existovat, se řada jeho zbývajících představitelů v zásadě smířila se sovětským režimem – přestože bolševický režim odmítali, nepřestávali věřit, že poslouží jako katastrofický převrat, ve kterém dojde k přetřhání umělých vztahů s Evropou a zahájí tím novou fázi historie Ruska, ve které bolševismus teprve ukáže svou pravou tvář. Za nepříznivou situaci byl podle eurasijců zodpovědný hlavně carský systém, který dle jejich názoru, od doby Petra Velikého systematicky potlačoval „byzantsko-moskevské a také mongolské dědictví Ruska a postupně ho přeměňoval na druhořadý evropský stát“.⁴³ Reformy Petra Velikého dle jejich názoru postupně posilňovaly evropský vliv a nepřímo zapříčinily úpadek Ruska.

Eurasijci odmítali obnovení carského samoděržaví, které považovali jak za nereálné, tak přímo za škodlivé pro následující růst ruského státu. Ani komunismus neměl být budoucností Ruska, měl sloužit výhradně jako přechodná forma vládnutí a eurasijství se mělo stát alternativou ke komunismu. Kritizovali sovětskou vládu za její negativní postoj k církvi a k pravoslaví a za její prosazování a propagaci ateismu. To bylo ovšem v přímém rozporu s jedním z cílů eurasijců, a to s obnovou religiozity. Vycházejí právě z religiozních a kulturních faktorů Slováci, Poláci i Češi jsou podle eurasijců úzce spojeni s latinským kulturním okruhem, tudíž je považují za součást Západu. Na rozdíl od slavjanofilů, eurasijci nikdy neuznávali žádný vztah mezi západoslovanskými národy a Ruskem.

Eurasijské hnutí si kladlo za cíl obnovit carské impérium, které bude stát na základě zásad přijatých a vytvořených samotnými eurasijci. Tyto zásady měly být únikem od pesimistických nálad, které v ruské porevoluční emigraci dominovaly. Svržení carismu a bolševickou

⁴² Eurasii vymezil rakouský geolog E. Suess od Gibraltaru po Beringův průliv. Považoval ji za největší pevninský celek na světě: Evropu a Asii. S tím však eurasijci úplně nesouhlasili, v jejich pojetí se jednalo o jakési místo rozvoje. Chápali ji jako zvláštní civilizační okruh, kde se prolínají sociální a přírodní vztahy ruského národa a národů Ruska, které nejsou ani Evropany ani Asiaty, ale právě eurasijci. In: VORÁČEK, E. *Eurasijství v ruském politickém myšlení: osudy jednoho z porevolučních ideových směrů ruské meziválečné emigrace*. Praha: Set out, 2004, s. 67-68.

⁴³ IŠTOK, R. *Eurazijstvo ako ideový smer ruskej geopolitiky*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2012, s. 2-3.

revoluci eurasijski interpretovali jako etapy nezbytné k vybudování velkého kontinentálního impéria. Eurasijscům bylo často vytýkáno, že jejich objektivní hodnocení bylo vždy podřízeno politické potřebě, respektive politické ideologii. Také se mnohdy v jejich pracích naráží na hranice vědeckosti výkladu. Byli ovšem příliš pyšní na to, aby se přiznali k vědomému zkreslování reality, minulosti nebo jiných podnětů. Jejich metoda nejvíce spočívala v odvrácení reality v okamžiku, kdy jejich výkladu nevyhovovala faktografie.

Přestože eurasijská činnost stále v polovině 30. let pokračovala, jednalo se spíše jen o vzpomínání na zašlou slávu v publikovaných drobných statích, a postupně se začaly rozpadat sítě diskusních kroužků a seminářů. Veškerá jejich aktivita stupňovitě vyprchává do ztracena. I když se v roce 1931 podařilo uspořádat v Bruselu konferenci, která atmosféru nepatrně pozvedla a došlo ke krátkodobému zažehnání sporů, nakonec ani té se nepodařilo eurasijské hnutí zachránit. Prvotní rozpor souvisel s rostoucím ideovým směřováním přeorientovat se na marxismus. Tyto prosovětské tendence ve skupině eurasijsců jen urychlily rozpad hnutí. Dle R. Ištoka mohl být úpadek eurasijsství zapříčiněn i vítězstvím totalitního režimu nejen v Německu, ale i v SSSR. Eurasijsci totiž propagovali přátelství mezi národy v čase, kdy v celé Evropě narůstaly nacionalistické nálady.⁴⁴ V roce 1937 eurasijské hnutí přestává fungovat jako organizace a počátek druhé světové války zasadil konečný úder existenci eurasijsství.

Někteří vědci pokládají eurasijskismus za nejdůležitější úspěch ruského politického myšlení 20. století. Vyplývá to zejména z tvrzení, že za jeho ideami stojí bohaté znalosti historie, teologie, geografie, etnografie, politologie, filosofie atd. Zároveň zavádí v diskusích množství otázek intelektuální, psychologické a morální povahy a apeluje k analýze ruských dějin. Eurasijské hnutí zpočátku začínalo jako neformální diskusní klub a později se transformovalo do politického sdružení, jež usiluje o sjednocování myšlenek. Eurasijsci obdrželi od několika autorů kritiku za reakci na módní trend geopolitiky a za vysvětlování si nejrůznorodějších jevů pouze na základě vlastních názorů, nikoliv faktů a důkazů. Kritici eurasijsství ho identifikují s tzv. „geopolitickou mystikou“ či „eurobolševismem“.

Po pádu Sovětského svazu se objevilo eurasijsství znovu, ovšem již pod jiným termínem, který se ve společnosti všeobecně ujal pod názvem neo-eurasijsství. Největší popularitě se těšil v první polovině 90. let, existuje však doposud. Jak bylo pro klasické eurasijsství typické, že se objevilo v období chaosu a hledání nadcházejícího zaměření ruského státu v budoucnosti, za týchž okolností vzniká i neo-eurasijsství. Více pozornosti je mu věnováno v samostatné kapitole zabývající se neo-eurasijskismem.

⁴⁴ IŠTOK, R. *Eurazijstvo ako ideový smer ruskej geopolitiky*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2012, s. 5-6.

3.3 Představitelé klasického eurasijství

Mezi představitele eurasijství patří celá řada významných ruských intelektuálů, některé z nich jsme již uvedli v předchozí kapitole. Představitelé eurasijského hnutí chovali náklonnost k rozsáhlým odborným oblastem, zejména k teologii, filosofii, historii, ekonomii, lingvistice, politologii a geografii. Každý z nich se snažil přispět k co největšímu rozvoji eurasijských myšlenek prizmatem svého vědeckého či veřejného působení. Většina z nich patřila k uznávaným publicistům a literátům, z těchto důvodů eurasijství mělo interdisciplinární charakter. V této souvislosti se lišilo od většiny ideologií, které vznikly v meziválečné Evropě.

Patřili sem myslitelé jako P. P. Suvčinskij, G. V. Florovskij, A. A. Liven, G. Vernadskij a další, ale nejvýznamnější místo v eurasijském myšlení zaujímali **P. N. Savickij** a **N. S. Trubeckoj**. I když by bylo maximálně zajímavé zmínit zde všechny stoupence a nad každým z nich se pozastavit a poskytnout jim zde dostatek prostoru pro jejich přínos k tomuto hnutí, pro daný záměr práce je dostačující se primárně zaobírat posledními dvěma zmíněnými osobnostmi.

Kníže Nikolaj Sergejevič Trubeckoj (1890-1938) byl ruský filosof, kulturolog a jazykovědec, nejstarší ze všech zakladatelů eurasijství. Svým dílem významně přispěl k výzkumu obecné, slovanské i indoevropské jazykovědy. První vědeckou práci uveřejnil ve svých pouhých patnácti letech. Původně rodák z Moskvy se stejně jako jeho stovky dalších kolegů z univerzit bývalého ruského impéria ocitl v důsledku událostí října 1917 v emigraci.⁴⁵ Nejprve působil v bulharském hlavním městě Sofii, ve kterém se seznámil s P. Savickým.

Krátce také sídlil v Praze, kde se stal spoluzakladatelem Pražského lingvistického kroužku a Pražské lingvistické školy. Zbytek svého života strávil ve Vídni, kde přednášel na katedře slovanské filologie Vídeňské univerzity. Na činnosti eurasijského hnutí se aktivně podílel do konce 20. let, eurasijskou instituci oficiálně opustil v roce 1925. V těchto letech začal silně pochybovat o tom, zdali se vývoj hnutí ubírá tím správným směrem, a jestli nebude pro něj výhodnější zůstat věrný lingvistice a vědě. Jeho pochyby přerostly v činy, a tak se v roce 1928 přestal hlásit k této myšlenkové koncepci úplně.

Ve svých úvahách se zaměřoval na vztah evropské civilizace a lidstva. Výsledkem desetiletého přemýšlení nad touto tematikou bylo vydání práce *Evropa a lidstvo* (rusky *Jevropa a čelovečestvo*) v roce 1920, která je považována za první čistě eurasijskou publikaci

⁴⁵ Došlo k vítěznému tažení rudých (bolševická Rudá armáda) proti bílým (tzv. Bělogvardějci, vojenští odpůrci bolševické vlády v Rusku). Důsledkem byl konec Ruské prozatímní vlády a počátek hrůzného Ruské občanské války a konečné vyhlášení SSSR v roce 1922.

vůbec a tvoří základní kámen této ideologie.⁴⁶ Trubeckoj zde obviňuje ruskou inteligenci za neustálé prostupování románsko-germánské kultury na území Ruska a kritizuje jí, že se chopila primární úlohy evropeizace Ruska. Románsko-germánský svět a jeho kulturu označuje za největšího nepřítele a hrozbu ostatnímu lidstvu a vyzývá k zahájení boje proti přeludu obecné evropeizace. Očekával, že pravoslavné země jihovýchodní Evropy se budou stavět pozitivně k eurasijským myšlenkám, a to by mohlo vést k jejich následnému připojení se k Rusku-Eurásii.

Společně se známým představitelem panslavismu Danilevským považoval vizi příznivého vlivu Západu na celý svět za nepravdivou. Velký počet neevropských národů hodnotí svoji kulturu podle evropských měřítek, což v nich podle Trubeckoje vyvolává pocit méněcennosti, který je třeba překonat novým přístupem dle eurasijského vzoru. Budoucností Ruska není zformovat se do podoby evropské mocnosti, ale postavit se do role vůdce celosvětového antievropského hnutí. Obával se, že stále více národů propadne evropské fascinaci a z toho důvodu bude vítězné tažení Evropy nezadržitelně postupovat dál, dokonce i bolševické Rusko podléhalo větší závislosti na Západu. V případě Ruska-Eurázie je potřebné dle jeho názoru nahradit demokratické zřízení ideokratickým. Myslí tím politický systém, ve kterém se vládnoucí vrstva vybírá podle oddanosti jedné vládnoucí myšlenky-idey. V tomto kontextu myslí vládu elity formovanou ideologií eurasianismu. Krásně to shrnuje ve větě: „*Národům a zemím vládnou idey, nikoliv lidé či instituce.*“⁴⁷

V roce 1938 došlo k Hitlerovu připojení Rakouska k nacistickému Německu. Trubeckoj začíná být sledován gestapem a značná část jeho prací je zničena nebo zkonfiskována. I přes svoji předčasnou smrt v čtyřiceti osmi letech, publikoval na sto padesát prací týkající se vědních oblastí fonologie a prozodie, lingvistiky, folklóru, lingvistické geografie a chronologie, historie a politických věd.⁴⁸ Jeho dílo bylo vlivným tvůrčím vnuknutím pro jeho mnohé pokračovatele. Zvláště byl inspirací pro P. Savického, který je pokládán za nejznámějšího představitele hnutí vůbec.

Petr Nikolajevič Savickij (1895-1968) je považován za nejvýznamnějšího představitele eurasijsství. Byl uznávaným vědcem, ideologem, básníkem, ekonomem, geografem a vůdcem eurasijského hnutí vůbec. Na rozdíl od mnoha svých kolegů zůstal teorii eurasijsství věrný do konce svého života. Narodil se do rodiny šlechtického statkáře v Černigově na Ukrajině. Po

⁴⁶ VORÁČEK, E. *Eurasijsství v ruském politickém myšlení: osudy jednoho z porevolučních ideových směrů ruské meziválečné emigrace*. Praha: Set out, 2004, s. 296-297.

⁴⁷ IŠTOK, R. *Eurazijstvo ako ideový smer ruskej geopolitiky*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2012, s. 10-14.

⁴⁸ BATTISTELLA, E. *Nicolai Trubetzkoy* [online]. Oxfordbibliographies.com. [cit. 14. 11. 2019]. Přístup z: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199772810/obo-9780199772810-0179.xml>

vystudování politické ekonomie a hospodářské geografie v Petrohradském polytechnickém institutu a následném vítězství bolševiků v občanské válce, emigroval v roce 1920 do města Sofie v Bulharsku. Zde se poprvé setkal s dílem *Evropa a lidstvo* od N. Trubeckého, které na něj udělalo takový dojem, že na něj napsal obšírnou recenzi s názvem *Evropa a Eurasie* (rusky Jevropa i Jevrazija), jež publikoval v časopise *Russkaja mysl'* v Sofii.⁴⁹

Trubeckoj ve svém díle *Evropa a lidstvo* detailně kritizuje románsko-germánskou kulturu a Savickij tak ve své recenzi staví do opozice románsko-germánskou kulturu proti kultuře ruské a upozorňuje na nutné osvobození se od evropocentrismu. Lze tedy říci, že Savickij víceméně souhlasil s Trubeckého závěry a celá jeho recenze se může považovat za postulát kulturní emancipace Ruska, respektive Eurasie. Tohoto zrovnoprávnění je možné dosáhnout podle Savického pouze prostřednictvím reálného eurasijského egocentrismu, jež je postavený proti evropskému egocentrismu.⁵⁰ Pro toto dílo je podstatný i fakt, že zde poprvé použil termín Eurasie a dodal, že tento termín nevymysleli eurasijsci sami, kdežto se nechali inspirovat primárně díly ruských geografů, zvláště prací V. I. Lamanského.

Pevninu „Starého kontinentu“ člení do tří částí: Evropa, Eurasie a Asie, přičemž Rusko rovnou unifikuje s Eurasií. Eurasií definuje jako: „*Určitou komprimovanou kulturně-historickou charakteristiku, spojení kulturně-historických prvků „Evropy a Asie“, která současně není plně analogická se zeměpisnou náturou ani Asie, ani Evropy.*“⁵¹ Tato recenze se dá pokládat za deklaraci eurasijského hnutí, a tak se Savickij společně s Trubeckojem stali právoplatnými zakladateli tohoto ideového směru.

V roce 1921 se tito dva muži setkali v Sofii osobně, kde společně připravili soubor článků, kterými se nově vytvořená koncepce eurasijsství v čele s nepřilíš početnou skupinou stoupenců mohla představit ruské emigraci. A tak v srpnu téhož roku vychází první programový eurasijský sborník *Ischod k vostoku. Predčuvstvija i sveršenija. Utverždenije jevrazijcev.*“ (česky Východním směrem). Krátce po jeho vydání se Savickij natrvalo přestěhoval do Prahy, kam se dočasně usídlili i další spoluautoři sborníku.⁵² Později se do Československa přestěhují jeho rodiče i nastávající žena Věra Simonová. V Praze se věnuje hlavně

⁴⁹ Za svůj pobyt v Sofii nechal všechny své statě publikovat právě v tomto časopise. Publikoval v něm například statě „*K Voprosu o razvitii proizvodstvennyh sil*“ (česky K otázce rozvoje výrobních sil), „*Problema promyšlenosti v chozjajstve imperskoj Rossii*“ (česky Problém průmyslu v ekonomii carského Ruska) a jiné.

⁵⁰ VORÁČEK, E. *Eurasijsství v ruském politickém myšlení: osudy jednoho z porevolučních ideových směrů ruské meziválečné emigrace*. Praha: Set out, 2004, s. 291-294.

⁵¹ SAVICKIJ, P. N. *Jevropa i Jevrazija*. In: *Russkaja mysl'*: 1921, č. 1-2., s. 127.

⁵² Pro ně však Praha představovala pouhý přechodný bod pro vstup do jiných zemí. Často se díky tomu dostávali do Francie a ještě častěji do Spojených Států amerických, jako tomu bylo v případě eurasijského historika G. V. Vernadského. Nějaký čas v Československu strávil i N. S. Trubeckoj, který se nakonec rozhodl po zbytek života usídlit ve Vídni.

pedagogické a nevědecké činnosti, protože eurasijství není žádným způsobem financováno. Například byl jmenován soukromým docentem katedry ekonomiky a statistiky na Ruské právnické fakultě, mezi lety 1929-1939 přispívá do německy vydávaného pražského slavistického časopisu „*Slavische Rundschau*“ a v roce 1940 je jmenován ředitelem Spolkového ruského gymnázia v Praze, které díky svému taktu a diplomatickým schopnostem udržel v chodu během komplikovaného období okupace nacisty.

Přestože se navenek bez problémů podroboval německému nátlaku, jeho chování během okupace bylo uvnitř silně ruské. V roce 1945 do Prahy vstoupila Sovětská armáda a Savickij byl orgány NKVD⁵³ zatčen za antisovětské aktivity spočívající v založení eurasijského hnutí a deportován zpět do SSSR, kde prožil příštích deset let v pracovním táboře Gulagu. Během pobytu v pracovním táboře se v 50. letech seznamuje s talentovaným mladým historikem Lvem Gumiljovem, jež se o nějaký čas později stane jeho žákem a následně významným teoretikem a nositelem eurasijského přístupu v sovětské etnografii.⁵⁴

V roce 1956 byl Savickij z tábora propuštěn a vrátil se zpátky do Československa, kde na něj byla o pět let později znovu uvalena dlouhodobá vyšetřovací vazba za publikování veršů v pařížském emigrantském tisku, které napsal během desetiletého pobytu v Gulagu pod pseudonymem Vostokov. K procesu však nedošlo díky okamžitému zásahu světově známého filozofa Bertranda Russella. V roce 1968 umírá s údajným vědomím, že jeho celoživotní dílo kompletně upadlo v zapomnění a s pocitem, že je pro všechny úplně nepotřebný a je neustále v pronásledování. Savickij byl pochován na ruský hřbitov v Praze na Olšanech nedaleko pravoslavné kaple a v roce 1990 se dočkal posmrtné rehabilitace.⁵⁵

Za svůj život publikoval mnoho článků a knih, které se zaměřovaly nikoli jen na hospodářství a historii Ruska, ale i na problematiku ruské geografie. Savického publikace věnované eurasijské tematice znamenaly neskutečný přínos pro hnutí. Ve své knize *Šestina světa*, která byla jako jedna z mála přeložena do českého jazyka, poprvé použil termín „geografický svět“ jako opozici pro zeměpisný pojem „geografický kontinent“, který je dle něj pouze jednorozměrný. Tímto termínem chtěl zdůraznit kulturní a historické rozměry konkrétních zeměpisných oblastí. Další pojem, který Savickij začal používat v souvislosti

⁵³ NKVD je zkratka pro *Narodnyj komissariat vnutrennich děl*, tedy pro centrální státní orgán Sovětského svazu, který fungoval mezi lety 1934-1946. Mezi jeho náplně práce patřila pro příklad požární ochrana, střežení hranic a evidence obyvatel, správa věznic a pracovních táborů nebo a ochrana vnitřní bezpečnosti.

⁵⁴ VORÁČEK, E. *Eurasijství v ruském politickém myšlení: osudy jednoho z porevolučních ideových směrů ruské meziválečné emigrace*. Praha: Set out, 2004, s. 295.

⁵⁵ HAŠKOVÁ, D.; ULBRECHTOVÁ, H. *K výročí P. N. Savického* [online]. Abicko.avcr.cz [cit 15. 11. 2019]. Přístup z: <http://abicko.avcr.cz/2016/01/06/savicky.html>

s Ruskem-Eurasií je „kontinent-oceán“, chápe ho jako kulturně, geopoliticky i historicky jednotný.

Tento kontinent-oceán se prakticky nedotýká světového oceánu, což mu oproti Evropě znesnadňuje jeho účast na oceánské obchodní výměně a hospodářství. Současně může proměnit svoji obrovskou rozlohu společně s přírodním bohatstvím v kulturní, historickou i ekonomickou soběstačnost, tzv. autarkii. Tento autarkický ekonomický systém by měl suplovat zámořský obchod a k dosažení tohoto systému je podle Savického také nutný předpoklad symetrie přírodně-vegetačních pásem. V závěru této knihy se věnuje tématu ucelenosti Eurasie, považuje ji za geografický svět, který je předurčen k „vytvoření jednotného státu“, přičemž proces stvoření Ruska-Eurasie jako geopolitické jednotky byl dle jeho názoru dokončen koncem 19. století.⁵⁶

Jak jsme v těchto několika málo odstavcích dokázali, oba tito autoři se jasně zasloužili o vytvoření základních pilířů eurasijského hnutí, ze kterých mohli čerpat všichni stoupenci tohoto ideového směru. Savického bohatá publikační činnost se postarala o to, aby se myšlenky eurasijsství dostaly mezi vysoký počet lidí. Jeho vášně a zapálení pro věc způsobily, že jeho přednášky a teorie si zapamatovali všichni, ať už účastníci diskusí a přednášek nebo čtenáři jeho knih.

Eurasianismus neprezentuje celistvou školu podloženou teorií a schválenou obecným konsensem, pravděpodobněji se jedná o styl smýšlení o Rusku jako o zemi se svěbytnou politickou jednotkou, která je silně zakořeněna v Evropě stejně, jako je pevně ukotvena v Asii. Eurasijsství je založeno na přesvědčení o politické, náboženské, kulturní i mentální výhradnosti Ruska. Z tohoto tvrzení si ruské opozice odvozují, že Rusko není schopné přijímat ideje a normy z okolí. Je nezbytné, aby si budovalo svoje vlastní ideje, dávajíc na zřetel kulturní a přírodní podmínky Eurasie. Pokud tak Rusko učiní, stane se velmocí stojící mezi Západem a Východem.⁵⁷

3.4 Ivan A. Iljin

Další osobností, kterou v naší práci zmíníme z důvodu myšlenkové inspirace pro směřování ruské politiky Vladimira Putina je Ivan A. Iljin. Ivan Alexandrovič Iljin se narodil v roce 1883 v Moskvě do šlechtické rodiny. Po dokončení doktorské disertace věnující se Hegelově

⁵⁶ IŠTOK, R. *Eurazijstvo ako ideový smer ruskej geopolitiky*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2012, s. 25.

⁵⁷ LEICHTOVÁ, M. *Pod maskou medvěda: neporozumění ve vztazích Ruska a Západu, po skončení studené války*. Brno: Václav Klemm, 2010, s. 43-44.

filosofii, začal v roce 1918 přednášet filosofii náboženství a stanul v čele Moskevské psychologické společnosti. Z důvodu odmítnutí únorové a říjnové revoluce roku 1917 Iljina neminuly represe, byl opakovaně zatýkán a souzen za protistátní činnost. O pár let později byl odsouzen k doživotnímu vysídlení, opustil Rusko a usídlil se v tehdejší Německé Štětíně; v pozdějším Berlíně, kde se plně věnoval boji proti bolševismu, ve kterém spatřoval největší nebezpečí pro lidstvo.

Celý svůj život v emigraci zasvětil práci pro Rusko, v jehož obrození nikdy nepřestal věřit a veřejně prohlásil, že Rusové jsou nevinní a jejich nevina je pro tento svět nepozorovatelná. V Berlíně utvářel programové zajištění bělogvardějských odpůrců nového státu a stavěl se proti komunistické diktatuře.⁵⁸ Po vítězství nacionálního socialismu v Německu byl v roce 1934 propuštěn z Ruského vědeckého institutu z důvodu odmítnutí upravit své přednášky s nacistickou antisemitskou doktrínou. Poté se rozhodl odejít do Švýcarska.⁵⁹

V poslední části svého života se Iljin z velké části věnoval psaní a přednáškovým aktivitám. V tomto období také vychází jeho nejvýznamnější dílo *Naše úkoly* (Naši zadaní), které se dostává znovu do oběhu tehdy, když z trosk Sovětského svazu vzešla nová Ruská Federace. Iljin umírá v roce 1954 ve Švýcarsku v naprostém zapomnění, přesto se mu posmrtně dostalo značné pozornosti, když Putin v roce 2005 zorganizoval převoz jeho ostatků a nový pohřeb v Moskvě. Původně byla Iljinova pozůstalost uložena v knihovně Michiganské státní univerzity, ale i té zařídil Putin transport zpátky do Ruska. Též mu posmrtně vychází vybrané spisy, například *Cesta k očividnosti* (Puť k yasnosti) či *O podstatě právního vědomí* (Sushchnost' pravovogo soznaniya). Z Iljinových myšlenek tak čerpá celá řada jeho stoupenců.

Iljin byl přesvědčený, že je potřeba v novém Rusku realizovat úkoly vyplývající z ruských dějin. Mělo se jednat o vzájemný respekt, kultivaci vládnoucí vrstvy a rozmach vlastenecky uvažující střední třídy, participaci národa na rozvoji státu, svobodu vyznání a samostatnost církve, zajištění kulturní autonomie národů, rozvoj schopnosti sebeobětování, upevnění silné státní moci atd. Zvláště poukazuje na to, že záměr není obnovit staré Rusko s jeho předrevolučním uspořádáním, nýbrž zřídít Rusko pokrokové, založené na prohlubování nové národní kultury, kultury práva a politické formy, přičemž principiální bude utvoření nové elity, ruských národních vzdělavců.

⁵⁸ Za Bělogvardějce, nebo také Bílou armádu označujeme příslušníky skupin bojujících v Říjnové revoluci a později také v Občanské válce v letech 1917-1922 proti bolševické Rudé armádě.

⁵⁹ NYKL, H. (ed.) *Vybrané kapitoly z ruského myšlení 20. století: N. O. Losskij, I. A. Iljin, S. I. Gessen, L. N. Gumiljov*. Praha: Karolinum, 2018, s. 67-71.

Správná cesta Ruska se má ubírat směrem k časově omezené národní demokratické diktatuře, která má ideálně směřovat k monarchistickému zřízení. Hlavním významem této diktatury je překonat legát komunismu, zastavit morální, ekonomický i politický pokles státu, zabránit chaosu, reformovat ekonomiku a zahájit náležité úpravy vedoucí k růstu právního vědomí, svobodě, všestrannému rozkvětu, národní význačnosti a v konečné fázi k uskutečnění pravé neformální demokracie.

V tomto kontextu zde zmiňuje ústavu starořímské diktatury, která se aplikovala tehdy, pokud to zachování státu a bezpečnost vyžadovaly. Během svého pobytu ve Švýcarsku též zpracoval koncept nastávající ruské ústavy, která je primárně založena na silné roli hlavy republiky, jež stojí v čele nejenom legislativy, ale i exekutivy a působí i na regionální úrovni. Iljin svoji koncepci státní moci definuje jako funkci vůle, ze které vyvstává nezbytnost autokracie jedné vrcholné vůle. Tento návrh ústavy ztvárňuje představu celonárodně zajištěné samovlády, jejímž smyslem je sloučení státu, církve a národa, z nichž každý má přiřazený svůj účel: stát řídí, národ vytváří a církev učí.⁶⁰

V rámci postkomunistického zřízení Ruska, Iljin vidí jako klíčovou pevnou centrální moc udělující jen velmi málo práv neruským oblastem (např. Kavkazu nebo Ukrajině), což může být jedním z důvodů jeho značné popularity v řadách dnešního ruského vedení.⁶¹ Iljinovy autority využil v roce 2010 ruský prezident V. Putin k vysvětlení, proč Rusko musí zaútočit na Ukrajinu a podlomit Evropskou unii. Úzká privilegovaná politická vrstva se začala řídit Putinovým příkladem, a tak hlavní Putinův propagandista Vladislav Surkov adaptoval Iljinovy teze na současný svět moderních médií.⁶² Iljina začali též citovat vůdci obou zdánlivě opozičních stran jak komunisté (krajní pravice), tak i liberální demokraté, jež nesou podíl na zavedení jakéhosi zastírání demokracie, ke které jak jsem již psala výše, Iljin sám vyzýval. Jeho myšlenky nabyly dominantního vlivu na konci 20. a počátkem 21. století, zvláště v období kolem roku 2010, kdy v Rusku proběhla změna k organizované kleptokracii, a kdy místní sociální rozdílnost narůstá do konsternujících rozměrů.

Podle T. Snydera se v této epoše žádnému jinému filosofovi nedostalo takové ohromující rehabilitace a dalekosáhlému vlivu ve světové politice. Avšak útok Ruska na Spojené státy a Evropskou unii upozornil na jisté politické přednosti, které tento ruský filosof, publicista a

⁶⁰ NYKL, H. (ed.) *Vybrané kapitoly z ruského myšlení 20. století: N. O. Losskij, I. A. Iljin, S. I. Gessen, L. N. Gumiljov*. Praha: Karolinum, 2018, s. 93-95.

⁶¹ LAQUEUR, W. *Putin a putinismus: Rusko a perspektivy jeho soužití se Západem*. Praha: Prostor, 2016, s. 251.

⁶² Vladislav Surkov je osoba stojící za nástupem Putina k moci a sám dohlížel na stabilizaci médií, díky kterým si Putin zajistil moc takřkajíc navěky. In: SNYDER, T. *Cesta k nesvobodě: Rusko, Evropa, Amerika.*, Praha: Paseka, 2019, s. 24.

náboženský myslitel opomíjel nebo jimi dokonce pohrdal. Jedná se o pravdu a ctnost, integraci, novátorství, střídání ve funkcích a individualismus.⁶³ Iljin pro postkomunistické Rusko ospravedlňuje pevnou centrální moc skýtající jen poskrovnu práv neruským oblastem, jako je například Kavkaz či Ukrajina, což může objasnit jeho oblibu v řadách současného ruského vedení.

Tímto velmi zjednodušeným nástinem jsme se pokusili představit hlavní myšlenkové zdroje, ze kterých vychází současný prezident Ruska, a nyní se v následujících několika kapitolách zaměříme na obnovenou verzi klasického eurasijství - neoeurasijství, po němž následuje kapitola věnovaná samotné osobnosti Vladimira Putina v kontextu aktuálního dění ohledně eurasijské ideologie.

⁶³ Tamtéž.

4. Neo-eurasijství

Hlavní myšlenkové jádro již téměř zapomenutého exilového hnutí eurasijství bylo ještě za doby fungujícího Sovětského svazu obnoveno pro nové generace „posledním eurasijcem“, ruským etnografem, historikem a geografem **Lvem Gumiljovem** (1912-1992). Sám se tak ke sklonku svého života nechal nazývat - poprvé sám sebe takto označil při rozhovoru v roce 1991. Většina jeho prací vycházela v 70. a 80. letech. S nástupem rozpadu SSSR se započal znovu intenzivně věnovat eurasiánismu a ve svých dílech rozpracovával některé důležité momenty eurasijského hnutí. Jeho život, dílo a příspěvek k tomuto ideovému směru je detailněji rozepsán o kapitole níže. Do této kapitoly je záměrně zařazen z důvodu časové posloupnosti i **Alexandr Dugin**, který má zde své místo pochopitelně oprávněné kvůli svému rozporuplnému vlivu na politické smýšlení ruského prezidenta Vladimira Putina.

Došlo ke zjištění, že ačkoliv neo-eurasijství vychází z klasického hnutí a navazuje na něj, třeba co se týče přirozené tendence k svébytnosti Eurasie či principu kontinentu, schází mu principiální eurasijské stanovisko spočívající v přirozenosti a nenásilnosti. Představitelé klasického eurasiánismu nikdy nehodlali uskutečnit své teze skrze válečný konflikt, nenávisť nebo agresivitu. Duginovi se povedlo přetvořit jejich doktrínu k vlastnímu obrazu a zformovat novou syntézu, jejíž forma aplikace a znění se s původní předlohou v mnohém rozchází.

4.1 Eurasijství po rozpadu SSSR

Po oficiálním rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 se začaly objevovat nesouhlasy vůči tendencím vlády o integraci Ruska do organizace Západu z okruhu ruských patriotických intelektuálů, kteří volaly po „vlastní cestě“. Tu správnou cestu, po které se má Rusko vydat jim právě nabídl neoeurasiánismus, který umožňoval přebudovat Rusko do podoby eurasijské geopolitické entity, jež by se zakládala na bázi imperiální politiky ve vztahu k vnějšímu světu. Ruští intelektuálové viděli v klasickém eurasijství geografický protějšek k euroatlantismu, kdežto v prozápadních skupinách převládaly tendence k návratu do euroatlantické či evropské civilizace.⁶⁴ Vedle eurasijského odporu k atlantismu jsou proti sobě stavěny četné ekvivalenty

⁶⁴ Po skončení studené války začíná být v mezinárodních vztazích termín atlantismus nahrazován „euroatlantismem“ – obecně však můžeme říci, že se jedná o totéž. Euroatlantismus představuje geopolitické propojení neatlantické Evropy se Severní Amerikou, resp. se Spojenými státy. Užití termínu euroatlantismus se omezuje z velké části především na region svého původu (tj. střední Evropu). V Severní Americe by takovému výrazu bezpochyby rozuměli, objevuje se však velmi zřídka. Místo něj bývá v anglicky psané odborné literatuře nahrazován ekvivalentem „transatlantismus“. Stručně řečeno, euroatlantismus i transatlantismus jsou termíny

jako ideokracie vs. demokracie, prostor vs. čas, pevnina vs. moře, tradice vs. modernita, thalassokracie vs. tellurokracie apod.⁶⁵ Celou řadu těchto a dalších dualit lze vidět v práci A. Dugina, který takto strukturuje svůj koncept geopolitiky.

Dugin ve svém konceptu prohlašuje, že pokračování současných geopolitických procesů povede ke zničení tellurokracie, a tím i ke konci dějin. Opačná tendence, konsolidace tellurokracie v Eurasii, by vedla k pravé dvoupólovosti, jež je výsledkem euroasijské kontroly nad hranicemi moří, a poté koncem historie pod tellulokratickým vedením. Zde by Dugin jistě souhlasil s Fukuyamou, že konec historie nebude nikterak zábavný.⁶⁶ Nadále tak převládá problém identity, který je klíčovým eurasijským problémem, avšak i podstatným problémem pro ruskou společnost.

Otázku národní identity a ruské státní ideje zavedl do společenského diskursu bývalý prezident Ruské federace Boris Jelcin, když v roce 1995 prohlásil: „*Monarchie, komunismus, perestrojka. Každá etapa měla svou ideologii. Jen my nemáme žádnou ideologii*“.⁶⁷

Pokud bychom chtěli nalézt jednotnou definici, která by toto obnovené hnutí shrnula, hledali bychom marně, jelikož neo-eurasijské hnutí nemůžeme vnímat jako ucelenou ideologii. Má několik dílčích odvětví, na která se dělí a z toho důvodu u něj neexistuje jedna shodná formulace. Obecně neoeurasianismus definuje slovenský politolog, univerzitní pedagog a analytik rusínských národností docent Alexander Duleba jako „*spleť rozmanitých vlivů, které jsou schopné integrovat lidi s rozličnými názory v 90. letech dvacátého století*“.⁶⁸ Podle V. A. Senderova existují v současném Rusku dvě větve neo-eurasijství, první z nich představuje A. G. Dugin a jeho stoupenci a druhou tvoří „seriózní“ výzkumníci, mezi kterými dominuje „levé“ křídlo. Hlavním principem této ideologie je obnovení klasických principů, které představovali klasikové eurasijství. Rozvinuté myšlenky eurasijství mohly být použité v konfliktu idejí po rozpadu SSSR, a tak stoupenci neoeurasianismu rozpracovali každou ze základních tezí předchůdné ideologie v souladu se současnými potřebami obnovit ruskou

stejného obsahu, byť jiného původu. In: HLAVÁČEK, P. *O možnosti atlantismu a možnosti vzniku jihoatlantické smlouvy (SATO)* [online]. Digitální knihovna Západočeské univerzity v Plzni, s. 83-84 [cit 22. 11. 2019]. Přístup z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/6537/1/hlavacek.pdf>

⁶⁵ Podle politického slovníku thalassokracií můžeme nazvat takové uspořádání, které zakládá svou moc na námořní síle. Její myšlenka se týká oblasti nebo moci, která se uplatňuje nad oceánem. Protikladem thalassokracie je tellurokracie, tedy moc pozemská. Může se jednat o typ státu či spíše civilizace, jež dominuje nebo expanduje primárně po souši, tedy pevnině.

⁶⁶ INGRAM, A. *Alexander Dugin: geopolitics and neo-fascism in post-Soviet Russia* [online]. Academia.edu, s. 103 [26. 11. 2019]. Přístup z: https://www.academia.edu/5030814/Alexander_Dugin_geopolitics_and_neo-fascism_in_post-Soviet_Russia

⁶⁷ VORÁČEK, E. *Eurasijství v ruském politickém myšlení: osudy jednoho z porevolučních ideových směrů ruské meziválečné emigrace*. Praha: Set out, 2004, s. 41.

⁶⁸ DULEBA, A. *Zahraniční politika Ruska: historický náčrt' a současnost'*. Bratislava: ŠPÚ, 2001, s. 42.

výlučnost a sebevědomí.⁶⁹ Ačkoli se neoeurasijci neshodují na geografických hranicích civilizace, sdílejí společné přesvědčení, že Rusko má být považováno za stát odpovědný za organizaci a stabilizaci post-sovětského regionu.⁷⁰

Neoeurasijské myšlenky se začaly počátkem 90. let formovat při emisi antisemitského časopisu *Pamjat'* (Paměť) a ultrakonzervativní a nacionalistické novinářské činnosti periodika *Děň* (Den), který byl založen již před rozpadem Sovětského svazu. Jelikož publicisté posledně zmíněného časopisu vydávali články o novém eurasijském impériu a další statě, ve kterých jejich postoje hraničili s fašismem, bylo v roce 1993 toto periodikum zakázáno. Z toho důvodu se redaktoři rozhodli přejmenovat *Děň* na *Zavtra* (Zítřa) a pod tímto titulem je vydáván dodnes. Toto počínání se označuje jako radikální eurasianismus a vydavatelé článků těchto časopisů s postupem času získávali větší a větší moc ve veřejných diskuzích. Paralelně se k tomu vyvíjelo i oficiální neo-eurasijství, které se snažilo začlenit ideu eurasijství do debat o zahraniční politice. Zpočátku se snažil oficiální zahraniční politiku radikální neoeurasianismus napadat, ale s příklonem zahraniční politiky k etatismu začal mezi nimi vznikat zřejmý vztah, který podněcovala modifikace ruského politického prostředí.

Oficiální neoeurasianismus prezentuje Rusko jako předmět internacionálních vztahů, který se liší od Západu odlišnými bezpečnostními a geopolitickými ambicemi a díky jeho postupnému přijímání civilizačních narativů došlo i k jejich zařazení do oficiálních státních dokumentů. Tento typ neoeurasianismu pracuje s Ruskem na dvou úrovních; na jedné straně s ním zachází jako s „*zprostředkovatelem mezi evropským a asijským ekonomickým centrem, na straně druhé jako s fundamentem integrace post-sovětského prostoru*“.⁷¹

Pravoslavnou církev neoeurasianismus akceptuje ve stejné míře, jako pravoslavná církev přijímá eurasijskou představu o integraci i stoupence radikálního neoeurasianismu. Neoeurasijství ve své koncepci pracuje se třemi typy geografických zobrazení. Prvním typem je zobrazení Ruska geopoliticky ohraničeného jak proti Asii, tak Evropě a svázaného vnitrozemskou totožností, která dosahuje civilizačních a kulturních hodnot. Druhým geografickým obrazem je tzv. „ideální Rusko“ identifikované se Sovětským svazem

⁶⁹ IŠTOK, R. *Eurazijstvo ako ideový smer ruskej geopolitiky*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2012, s. 25-26.

⁷⁰ TSYGANKOV, P. A. *Finding a Civilizational Idea: „West,“ „Eurasia,“ and „Euro-East“ in Russia's Foreign Policy* [online]. Researchgate.net, s. 384 [cit. 26. 11. 2019]. Přístup z: https://www.researchgate.net/publication/233245112_Finding_a_Civilisational_Idea_West_Eurasia_and_Euro-East_in_Russia's_Foreign_Policy

⁷¹ PUTIN, V. *Новый интеграционный проект для Евразии — будущее, которое рождается сегодня* [online]. Izvestia.ru [cit. 29. 11. 2019]. Přístup z: <http://izvestia.ru/news/502761/>

či Ruským impériem. Posledním geografickým zpodobněním je post-sovětský prostor zasazený do souvislosti celé Eurasie.⁷²

Nová aktivistická etapa neo-eurasijství započala v roce 2011 při uvedení vize o vzniku Eurasijské unie, bližší informace o této instituci se nalézají v kapitole níže věnované eurasijství v politické éře Vladimira Putina. Pod záštitou eurasijství vznikla i celá řada dalších institucí jako *Centrum eurasijských výzkumů*, *Centrum eurasijské komunikace* či *Byzantské centrum*. S posilováním vlivu oficiálního neoeurasianismu na jedné straně, docházelo zároveň k legitimaci jeho radikální podoby na straně druhé, jež pozvolna vstupovala do ústředního toku politických úvah. Mezi ústřední osobnosti Mezinárodního eurasijského hnutí patří vysocí hodnostáři pravoslavné církve, legislativní moci i ruské vlády, jako je nejvyšší ruský muftí Talgat Tadžuddin.

Z těchto spojitostí je zřejmé, že koncepce neo-eurasijství je zrcadlením úmyslů, jež se odehrávají v elitářských myslích ruské politiky. Největší pochybnosti o neoeurasianismu se týkají hlavně imperiálních a expanzionisticky radikálních záměrů v silových složkách. Zde je zásadní zmínit postavu A. Dugina, který se sám nechal slyšet, že *Hlavní rozvědná správa* (GRU) je „eurasijská zvláštní služba“ a význačný eurasijský element zahrnuje i *Federální služba bezpečnosti* (FSB). Pořádal semináře pro důstojníky na řeckém ostrově Rhodos a působil ve výboru generálního štábu, jež vznikl se záměrem definovat obrannou politiku. Jeho vazby na silové složky jsou patrné v pravidelných pozvánkách na přednášky pro vojenské školy, policejní akademii, ministerstvo vnitra a další silové instituce. Existují různé teorie, že periodikum *Děň* vzniklo za podpory nejvýznamnějšího ruského armádního politického ředitelství a je vedena evidence důkazů o bezprostředním vztahu nakladatelství *Arktogeia* patřící Duginovi s nakladatelstvím *Orientir* spadající pod úřad Ministerstva obrany.

Cílem neoeurasijství, vznikajícího uprostřed rodících se neo-sovětských nálad a idejí podobných národnímu bolševismu, bylo přerušit veškeré pokusy Ruska připojit se k euroatlantickým institucím a vybudovat si vlastní regionální mezinárodní systém, založený na bázi Ruska jako eurasijské mocnosti – tyto úmysly kvapně začaly postupovat ruskou zahraniční politikou. Zpočátku tak nebyl asijský formát ruské zahraniční politiky primárním cílem, ačkoliv je možné vysledovat v ruské zahraniční politice oficiální eurasianismus již od zrodu post-sovětského státu, zvláště ve výstupech tehdejšího ministra zahraničí Jevgenije Primakova, prvního ministra zahraničí Ruské federace Andreje Kozyreva či Borise Jelcina.

⁷² KURFÜRST, J. *Ruský svět a neoeurasianismus: dvě strany jedné mince* [online]. Academia.edu, s. 27-30 [cit. 26. 11. 2019]. Přístup z: https://www.academia.edu/35041658/Rusk%C3%BD_sv%C4%9Bt_a_neoeurasianismus_dv%C4%9B_strany_jedn%C3%A9_mince_The_Russian_World_and_Neo-Eurasianism_Two_Sides_of_the_Same_Coin

Hlavním cílem ruské zahraniční politiky bylo zjišťování možností zapojení Ruska do euroatlantického a evropského komplexu. Toto hledání nové cesty vedlo na druhé straně k intenzivní patriotické reakci opozice, jež aspiruje k velmocenské politice a ruské vlastní cestě. Opozice svůj program zakládá na radikálním neoeurasianismu jako pevninskému pojetí, které stojí silně vůči euroatlantismu. K prudkému odchýlení Ruska od Západu vedly mizivé úspěchy prozápadně zaměřených institucí a zmatečná ruská proměna, která se uváděla jako protiklad k prosperujícímu čínskému vzoru kombinující ekonomický úspěch se státním řízením společnosti. Své neúspěchy na Západě si začalo Rusko vynahrazovat zájmem prosadit se na Východě, a tak začalo upevňovat spolupráce s Čínou, arabskými zeměmi, Íránem a Indií.

V roce 1996 Ruská federace podepsala smlouvu o prohloubení integrace na ekonomickém a humanitárním poli působnosti s Běloruskem, Kazachstánem a Kyrgyzstánem, která měla zosobnit eurasianistické představy N. Nazarbajeva. V též roce došlo k pozvednutí číno-ruské spolupráce Ruska s Čínou na „strategické partnerství“.⁷³ Eurasijská integrace řízená Ruskem je přitažlivá zejména pro země Střední Asie hlavně z ekonomického hlediska. Tyto země utrpěly obrovské hospodářské ztráty po rozpadu SSSR a nezbyvá jim příliš dalších možností k integraci vlastních trhů (vidí v tom svou úlohu při spojování hospodářských středisek Evropy a Asie). Interes v integraci je v jiných zemích minimální z důvodu imperiálních a geopolitických ambicí Ruska, které samo sebe považuje za nejdůležitějšího dříče v procesu integrace. Proto v Gruzii, Moldávii, a hlavně na Ukrajině dochází k nalézání své evropské totožnosti (nikterak eurasijské) a k volnému nakládání s evropskou geopolitickou variantou. V těchto státech je koncept eurasijství vyložen jako imperiální projekt Ruska, který si klade za cíl obrodit SSSR.

Neoeurasianismus je populární zejména v druhé polovině 90. let, historicky vychází primárně z klasického eurasijství, panslavismu a částečně byzantinismu. Hlavní způsob prosazování v praktické politice spočíval v založení Eurasijské ekonomické unie za podpory státu a stoupenců z patriotického prostředí, zvláště se jedná o ruské neslovanské obyvatele. Přívrženci této ideologie se nachází také ve Střední Asii (ruská diaspora), ale i na Západě lze nalézt ideové spojence. Mezi primární cílové země patří podle J. Kurfürsta Tádžikistán, Kyrgyzstán a Kazachstán.

⁷³ PRYCE, P. *Putin's Third Term: The Triumph of Eurasianism* [online]. Romanian Journal of European Affairs, s. 26-27 [cit. 6. 12. 2019]. Přístup z: http://rjea.ier.gov.ro/wp-content/uploads/articole/RJEA_2013_vol13_no1_art.2_0.pdf

Prvotním záměrem neo-eurasijství je integrace post-sovětského prostoru pod centrálním dohledem Ruska a posílení strategického a ekonomického vzájemného vztahu Ruska s asijskými zeměmi, zvláště s Čínou.⁷⁴ Obdobně jako eurasijství i neoeurasijská teorie byla podrobena kritice, zvláště v prostředí ruského politického myšlení ze strany demokratického a liberálního uskupení. Odpůrci eurasijství byli zejména tzv. „západníci“, kteří podporují orientaci Ruska na spolupráci se západními zeměmi.

4.2 Lev N. Gumiljov

Lev Nikolajevič Gumiljov, narozený v roce 1912, byl synem bolševiky popraveného ruského lyrika N. S. Gumiljova a pronásledované básnířky A. A. Achmatovové. Gumiljova později jako mrtvého klasika oslavují ve svých projevech jak ruský prezident Putin, tak i kazachstánský prezident Nazarbajev.⁷⁵ Sám kazašský prezident je stoupenec eurasijských teorií a souhlasí s neo-eurasijskou myšlenkou uplatňování ruské dominance v „blízkém zahraničí“, tedy ve státech, které vznikly po rozpadu SSSR. Podporoval vytvoření takzvaného eurasijského společenstva jako nástupce Sovětského svazu a osobně se přidával ke každé iniciativě, jež se soustředila na spojení Ruska se zeměmi Střední Asie.

Se jménem Gumiljov je spojena renesance původního hnutí, které můžeme datovat do poloviny 60. let minulého století. Mezi jeho nejvýznamnější díla řadíme *Etnogeneze a biosféra Země* (rusky Etnogenez i biosféra Zemli), *O předmětu historické geografie* (rusky Po povodu predmeta istoričeskoj geografii) a *Starověké Rusko a Velká Step* (rusky Drevnjaja Rus i Velikaja Step). Význam těchto a dalších jeho prací tkví v tom, že doplnil o své vlastní idey historickou, geopolitickou a geografickou syntézu zformulovanou eurasijskými klasiky P. N. Savickým, N. S. Trubeckým a G. V. Vernadským.

Během svého života se aktivně věnoval teorii „etnogeneze“⁷⁶, která vycházela z eurasijství a „etnologického“ zaměření neoeurasijství. Výchozím bodem jeho teorie bylo specifické chápání astrofyziky a lidské biologie. Etnos (českým synonymem je etnikum) má dle jeho

⁷⁴ KURFÜRST, J. *Ruský svět a neoeurasianismus: dvě strany jedné mince* [online]. Academia.edu, s. 35-41 [cit. 26. 11. 2019]. Přístup z: https://www.academia.edu/35041658/Rusk%C3%BD_sv%C4%9Bt_a_neoeurasianismus_dv%C4%9B_strany_jedn%C3%A9_mince_The_Russian_World_and_Neo-Eurasianism_Two_Sides_of_the_Same_Coin

⁷⁵ BORZIČ, A., PAVLOVA, O., SLAČÁLEK, O. *Proroci post-utopického radikalismu: Alexandr Dugin a Hakim Bey*. Praha: Vyšehrad, 2018, s. 42-43.

⁷⁶ Akademický slovník cizích slov etnogenezi definuje jako proces vzniku a formování etnických skupin a jejich vývoj od nejjednodušších rodových a kmenových struktur po vytvoření národností a národů. In: Akademický slovník cizích slov [cit. 27. 3. 2020]. Přístup z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=etnogeneze>

názoru biologickou povahu a je založen na tzv. „passionarnosti“, neboli hybné síle či instinktu. Tento termín vychází z přesvědčení, že někteří lidé disponují energií, kterou získali impulzy vycházejících z vesmíru a v případě seskupení takových lidí dochází k vrcholu passionarnosti, což vede k sjednocení etnického světa do podoby „superetnosu“. Dle jeho názoru lze genezi každého národa vypořádat k explozi kosmické energie, coby začátek cyklu trvajícího více než tisíc let. Kosmické záblesky, které vzkřísily západní národy, již byly vysvíceny v dávné minulosti a z toho důvodu je Západ mrtev.

Ruský národ je svěží a plný energie, jelikož vznikl z kosmického záření 13. září 1380.⁷⁷ Termín passionarnost' použil také sám Vladimir Putin pro označení zvláštní ruské schopnosti dosáhnout úspěchu i během celosvětového chaosu. Pojem použil velice chytře, protože si byl vědom faktu, že Rusové dobře znají tento Gumiljovův osobitý výraz a v Rusku vládne všeobecné povědomí toho, že Gumiljov je vzorem pro novodobé eurasijské myšlení.⁷⁸ Můžeme si zřetelně všimnout toho, že se Gumiljov ve své koncepci passionarnosti dotkl otázky rasové segregace – kladl důraz na vztah mezi přírodními podmínkami a etnicko-demografickými procesy v prostředí Eurasie, což vedlo k vytvoření specifického kulturně-civilizačního typu lidí, kteří tam žijí.

Jeho myšlenky lze považovat za zajímavé, někdy i originální a jindy za očividně nesprávné a nepřirozené. Sám byl přesvědčen, že jeho teorie je založena na vědeckém přístupu. Když ovšem v periodiku *Socium* prohlásil že „*Rusko jako jediné přežije jako euroasijská velmoc*“, jednalo se sotva o vědeckou proklamaci schopnou vyvrácení či potvrzení. Oproti původním stoupencům eurasijství, kteří byli seriózními badateli, a dostalo se jim školení v rámci univerzit carského Ruska, byl Gumiljov typickým sovětským samoukem. Svým stanoviskem k Asii si znepřátelil pravoslavnou církev a vzdálil se ultranacionalistům, jež ho označili za rusofoba, protože jeho přístupy snižovaly panslavismus.⁷⁹

Rozhodujícím faktorem pro vytváření společných tradic, historie nebo kultury bylo dle jeho názoru geografické prostředí. Na Gumiljovo dílo a koncepty později odkazuje A. G. Dugin, jemuž je později věnován dostatečný prostor v samostatné kapitole a Sergej Glazjev (prvně Jelcinův a následně Putinův poradce). Dle T. Snydera totiž Glazjev hovořil o hospodářské unii státního plánování „založené na filosofii eurasianismu“ a posléze Vladimir Putin ve své prezidentské funkci odkazuje nejen na Gumiljovo pojetí eurasijského projektu, též však jmenoval Sergeje Glazjeva poradcem pro Eurasii.

⁷⁷ SNYDER, T. *Cesta k nesvobodě: Rusko, Evropa, Amerika*. Praha: Paseka, 2019, s. 88.

⁷⁸ SNYDER, T. *Cesta k nesvobodě: Rusko, Evropa, Amerika*. Praha: Paseka, 2019, s. 85.

⁷⁹ LAQUEUR, W. *Putin a putinismus: Rusko a perspektivy jeho soužití se Západem*. Praha: Prostor, 2016, s. 141.

Gumiljovovy všechny výše zmíněné teorie spolu s geografickým determinismem byly pokusem možné alternativy k ideologii marxismu-leninismu. Po letech strávených v gulagu se Gumiljovovi podařilo ztotožnit se Sovětským svazem jako ruskou vlastí. Znovu navázal přátelské kontakty, vyučoval studenty, avšak i po smrti v roce 1992 se mu dostávalo značné popularity a přetrvávajícího vlivu. Z těchto základů vyrostl současný neoeurasianismus.

4.3 Alexandr G. Dugin

Po roce 2010 je eurasianismus směsicí ruské tradice Lva Gumiljova a „*nacistických myšlenek o několik desítek let mladšího ruského fašisty*“ Alexandra Geljeviče Dugina.⁸⁰ Přestože Dugin nepatří mezi experty na Gumiljova ani mezi stoupence původního eurasijství, podařilo se mu zneužít pojmů „eurasianismus“ a „Eurasie“ k tomu, aby nacistické myšlenky opatřil ruským nátěrem.⁸¹ Alexandr Dugin se narodil v roce 1962 do rodiny sovětského generála vojenské rozvědky GRU. Zásadně jej ovlivnil pobyt na Západě, kde navázal kontakty s členy sítě „pravicových gramsciánů“⁸², kteří kombinují po svém modifikovanou formu tradicionalistické filosofie s intelektuální verzí krajní pravice. Po návratu do Ruska se Dugin v roce 1988 angažuje v Nacionálně-bolševickém hnutí „*Pamjat*“, ze kterého je brzy vyloučen z důvodu osobních a později i ideologických sporů s vedením. V 80. letech jsou pro jeho další vývoj význačné antikomunistické postoje, studium filosofie a mystiky či inspirace teoretiky okultního nacismu a německou geopolitickou tradicí (zvláště se jedná o díla F. Ratzela a K. Haushofera).⁸³ Následně využívá poptávky po geopolitickém vědění a v roce 1997 vydává šestisetstránkový spis *Základy geopolitiky* (rusky *Osnovy geopolitiki*), který se zanedlouho prosadil jako učebnice.

Dále je autorem knih *Tajemství Eurasie, Čtvrtá politická teorie* a mezi jeho nejnovější knihy patří *Velká válka kontinentů* z roku 2016. Ve svých dílech pokračuje v rozvíjení teze o vybudování velké eurasijské civilizace, která by se měla institucionalizovat jako pevninské eurasijské impérium sahající od Velké Británie po Vladivostok, v jehož centru se nachází též ohromné plochy Sibíře a střední Asie. Vytvoření tohoto „impéria impérií“ má tkvět v konfederaci velkých prostor, jakýchsi sekundárních velmocí, které by měli být rozdělené

⁸⁰ SNYDER, T. *Cesta k nesvobodě: Rusko, Evropa, Amerika*. Praha: Paseka, 2019, s. 89.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Antonio Gramsci byl italský politik a marxistický filosof. Proslulý je svou koncepcí kulturní hegemonie jakožto prostředku udržování moci v kapitalistické společnosti.

⁸³ KALINIČ, T., NAXERA, V. *Politická teorie a geopolitika A. G. Dugina* [online]. The Fourth Political Theory [cit. 22. 01. 2020]. Přístup z: <http://4pt.su/cs/content/politick%C3%A1-teorie-geopolitika-g-dugina>

následovně do čtyř hlavních druhotných impérií: na západě má být Evropské impérium sjednocené Německem, na východě by se vyskytovala Tichooceánská říše sloučená Japonskem a na jihu má být Středoasijské impérium unifikované kolem Íránu. V jejich samotném ohnisku bude spočívat centrální Ruské impérium.⁸⁴

Během tohoto procesu dojde ke vzniku nového geopolitického uspořádání v důsledku destabilizace globálního politického systému. *“Nové impérium by mělo být euroasijské, multikontinentální a perspektivní, protože válka o globální vítězství Ruska ještě neskončila.”*⁸⁵ Nová eurasijská velmoc vznikne nikoli jen integrací východních Slovanů a ugrofinských a mongolských národů, ale i intenzivní spoluprací islámu a pravoslaví, kterou je podle Dugina nutné včlenit do společensko-politického systému ruského státu.

Ve své teorii pracuje dále s myšlenkou rozdělení světa na pevninské a mořské mocnosti, představující dvě klíčové civilizace: americkou a eurasijskou. Je zde vidět jasná paralela s původci klasického eurasijství prosazující tezi o vrozené nevraživosti Eurasie a Západu. Dle Piotra Eberhardta je Dugin přesvědčen o tom, že filosofie, kterou představuje Západ, je pro Rusko smrtící. Vyjma toho je západní filosofie expanzivní a snaží si vydobýt svůj pohled na svět; konkrétně tím míní globalismus, osvícenskou filosofii, individualistický životní styl, morální zkaženost, konzumerismus a materialismus či dominanci ekonomismu v životě jednotlivce a společnosti. Eurasijské myšlenky popírají Západ, protože na Východě dominuje duchovní element nad matérií, kolektivní a komunitní zájmy převažují nad zájmy jednotlivce, tradice je podstatnější než demokracie. Tento zcela odlišný pohled nad svět může vést jak k ideologickému a politickému konfliktu, tak zcela možně i k vojenskému střetu.⁸⁶ V tomto převratu má Rusko sehrát unikátní roli, jelikož pouze ono je kompetentní nakládat s vlastní silou, která může jako jediná přinést novou epochu.⁸⁷

Myšlenka Eurasie je předurčena stát se novou univerzalistickou ideou, jelikož nahradí komunismus a zároveň obnoví rozpadlé post-sovětské společenství. A. Dugin eurasijství definuje jako komplikovanou geopolitickou koncepci, slučující východní civilizaci, které je schopná vytvořit blok národů a států odmítajících uznat liberálně-demokratickou ideologii a vojenskou alianci tellulokratických východních států směřujících k nekapitalistickému ekonomickému režimu a sociálnímu státu. Podařilo se mu transformovat eurasijské uvažování

⁸⁴ Srov. DUGIN, A. *Osnovy geopolitiki*. Moskva: Arktogeja, 1999, s. 247.

⁸⁵ DUGIN, A. *Osnovy geopolitiki*. Moskva: Arktogeja, 1999, s. 213.

⁸⁶ EBERHARDT, P. *Rosyjski euraziatyzm i jego konsekwencje geopolityczne. Przegląd geograficzny*. Varšava: Ústav geografie a územního rozvoje, 2005, s. 182-183.

⁸⁷ DUGIN, A. *Четвёртая политическая теория. Россия и политические идеи XXI века* [online]. The Fourth Political Theory [cit. 29. 01. 2020]. Přístup z: <http://4pt.su/ru/content/chetvertyty-put-vvedenie-v-chetvertuyu-politicheskuyu-teoriyu>

od „antievropismu“ k „antiatlantismu“, jinými slovy snahu sjednotit Evropu k ukončení spolupráce se Spojenými státy americkými a vytěsnit tak Západ na druhý břeh Atlantského oceánu. Zároveň tím chce nabídnout spojení kulturám a zemím, které nechťejí propadnout rozkladné kultuře a nadvládě euroatlantismu.

V roce 2001 let vzniká „všeruské politicko-sociální hnutí“ Eurasia, které se o rok později přeměnilo z hnutí na stranu. Jelikož se Eurasia neodvážila jít do voleb samostatně, zvolila si možnost účasti v širší proputinovské koalici Rodina, kde Dugin nezískal takové postavení, jak si představoval a o dva roky později stranu opustil. V roce 2003 založil nové *Mezinárodní eurasijské hnutí* dávající si za cíl nastolení multipolárního světa, jehož garantem má být právě Rusko, vytvoření společného bezpečnostního zřízení či sblížení států Asie a Evropy, po kterém následoval vznik *Eurasijského hnutí mládeže*.

Kromě angažmá v politice, se začal Dugin markantně objevovat v médiích, co by veřejný intelektuál a později dokonce i v ruské televizi, kde měl od roku 2005 na náboženském kanálu vlastní pořad *Milníky* (rusky Věchy). Do roku 2010 byl profesorem na Lomonosovově Moskevské státní univerzitě, odkud byl následně odvolán z důvodu veřejného vyzvání k zabíjení Ukrajinců v období rusko-ukrajinského konfliktu. V této době si potvrdil svůj status „pochybné hvězdy“, kdy se stal pro některá západní média ztělesněním ruského jednání, a to až takového rozsahu, kdy ho magazín *Foreign Affairs* označil za „Putinův mozek“ i přes to, že Dugin nikdy nebyl ve formální pozici Putina poradce (tuto roli zastává „politický technolog“ Gleb Pavlovsky, jež se sám nechává takto nazývat). Avšak Dugin zaujímá nápadné postavení, ze kterého současně sdílí, potvrzuje a radikalizuje některé Putinovy postoje.⁸⁸

V jednom z rozhovorů Dugin prohlásil, že záměrem neo-eurasijců není ani získání politické moci, ani zápas o moc, naopak jím je boj o vliv na moc – a to jsou dle jeho mínění rozdílné skutečnosti.⁸⁹ Můžeme ho tedy zařadit do skupiny „nereprezentativních elit“, které mají téměř totožný vliv jako zvolené elity v Ruské federaci a podle českého politologa Zdeňka Zbořila je dokonce možné, že „jejich vliv je dokonce tak významný, že rozhodující.“⁹⁰

Panuje však obecný konsensus, že ruský prezident Vladimir Putin se nechává inspirovat eurasijskou ideou A. Dugina. Nemůžeme ale s jistotou říci do jaké míry a jestli je skutečně politika V. Putina tímto uvažováním ovlivněna. Lze vysledovat celou řadu politických kroků,

⁸⁸ BORZIČ, A., PAVLOVA, O., SLAČÁLEK, O. *Proroci post-utopického radikalismu: Alexandr Dugin a Hakim Bey*. Praha: Vyšehrad, 2018, s. 26-37.

⁸⁹ LARUELLE, M. *Russian Eurasianism: An Ideology of Empire*. Washington: Woodrow Wilson Center, 2008, s. 111.

⁹⁰ ZBOŘIL, Z. *Putinovou cestou aneb Po puti Putina* [online]. *Mezinárodní politika*, 2008, roč. 32, č. 5, s. 3 [cit. 28. 2. 2020]. Přístup z: <https://www.iir.cz/article/mezinarodni-politika-5-2008-rusko-po-putinovi>

kteřé jsou učiněny bez vazby na eurasianismu. V mnohých oznámení stran eurasijského scelení je možno vidět rovnost mezi jejími příslušníky i paritu k Evropské unii; zohlednění vzájemné součinnosti nebo upřednostňování ekonomického interešu, s žádnou zmínkou ani o imperialismu ani geopolitice. Přestože se A. Dugin vyjádřil o Iljinovi pohrdavě, jako o druhořadém filosofovi, který za Putinova režimu plní jen „technickou funkci“, tak paradoxně poměrná část Duginových textů působí jako parodie na Iljina.

Duginovi se tak podařilo propojit termín (neo-) eurasijství s velmi radikálním přístupem, tedy nevyhnutelným válečným konfliktem. Společně s jeho podpůrci se mu podařilo vytvořit originální vizi, která na rozdíl od klasického eurasijství, představuje globální projekt s ruským vůdcovstvím. Přestože ale pracují s kulturně-hodnotovými tématy první vlny eurasijců, závěry nedokládají v kontinentálním, ale celosvětovém formátu.⁹¹ Z předchozích odstavců je více než patrné, že ideologie eurasijství sehrála principiální roli v díle A. Dugina. K této myšlenkové škole se bez jakýchkoli tajností hlásí, notně jí přibližuje jak společenským elitám, tak širší veřejnosti, až jej podle některých expertů na tuto problematiku dezinterpretuje. Řada odborníků Duginovi v jeho tezích vytýká absenci realismu, pokládají je za archaické a neodpovídající současné situaci v měřítku Ruska i světa.⁹²

⁹¹ KREJČÍ, O. *Geopolitika Ruska*. Praha: Professional Publishing, 2017, s. 337.

⁹² BORZIČ, A., PAVLOVA, O., SLAČÁLEK, O. *Proroci post-utopického radikalismu: Alexandr Dugin a Hakim Bey*. Praha: Vyšehrad, 2018, s. 42-43.

5. Eurasijství v éře Vladimira Putina

Tato kapitola je zaměřena na některé z projevů ideologického směru eurasijství během prezidentského období Vladimira Putina, začínající odkazem, jež mu zanechal předchozí prezident tehdejší Ruské sovětské federativní socialistické republiky, Boris Jelcin. Zvláště se zde věnujeme jeho proslovům a politickým událostem, které jsou alespoň nepatrně spojeny s touto myšlenkovou školou. Samozřejmě se nejedná o kompletní výčet veškerých příspěvků k eurasiianismu, jsou vybrány pouze ty, které nám pro zadanou práci přišly nejvíce směrodatné a příkladné.

Po rozpadu SSSR byla vydána celá řada prací k eurasijské problematice, jež v tomto období zažila obrovský rozmach. Eurasijské teorie dosáhly své popularity jako speciální varianta historických, populistických a prosperujících koncepcí založených na návratu k ruské ideji, určených k tomu, aby nabídly odpověď na klíčovou otázku týkající se národní identity „kdo jsme“ a zdůvodnily ojedinělé poslání Ruska – sjednotit evropské a asijské národy.⁹³ Od 2. poloviny 90. let zájem o tuto problematiku poněkud vychladl, ovšem zásadní eurasijský problém identity zůstává nadále velmi podstatným pro ruskou společnost. Potíže ohledně národní identity a ruské státní ideje zavedl svým osobitým způsobem tehdejší prezident Boris Jelcin, když v roce 1995 vypsál soutěž „o nejlepší ideu pro Rusko“. Měla odpovídat na otázky eurasijcům vlastní, tedy „kam jdeme a kdo jsme“, ovšem k překvapení všech soutěž skončila neúspěchem a postupně se zcela vytratila z povědomí veřejnosti.

Tohoto neveselého dědictví se ujal Vladimir Putin, který k záležitosti národní identity přikračuje jinak. Lze vypozařovat jeho úsilí o návrat k ruským tradicím prolnutý zvyklostmi bývalého sovětského systému. Například nechal převzít melodii státní hymny bývalého Sovětského svazu, ale v odlišném hudebním angažmá i dalších drobnějších modifikacích.⁹⁴ Nermalou kritiku sklídil i za opětovné zavedení rudého praporu jako oficiálního symbolu ruských ozbrojených sil, vytýkalo se mu, že se jedná o výraz návratu starých časů. Státní vlajku ponechal ovšem v původní verzi známé trikolóry a stejně tomu bylo u státního znaku dvojhavlého orla se svatojiřským štítem na hrudi, původně pocházejícím z Byzance. Tyto tři kroky v Putinově smýšlení znamenaly snahu o smír několika epoch ruských dějin: monarchie,

⁹³ ČERVONNAJA S. *Geschichtswissenschaft Rußlands in den 1990er Jahren: Problematik, Methodologie, Ideologie* [online]. Osteuropa 51, 2001, č. 6, s. 709 [cit. 25. 2. 2020]. Přístup z: <https://www.jstor.org/stable/44921621?seq=1>

⁹⁴ A ve svém prohlášení zdůraznil, že to je z toho důvodu, že drtivá většina ruských občanů dává přednost této konkrétní melodii. In: CHEKMENEV, T. G. *Krizis natsional'noy identičnosti v postsovetskoy Rossii i puti yego preodoleniya* [online]. Cyberleninka.ru, s. 2-4 [cit. 25. 2. 2020]. Přístup z: <https://cyberleninka.ru/article/n/krizis-natsionalnoy-identičnosti-v-postsovetskoy-rossii-i-puti-ego-preodoleniya>

totalitního režimu a demokratického Ruska. Žádná zmíněná éra tak neměla být vyloučena z moderní identity Ruska, což mělo svoje logické opodstatnění i strategické potíže. Někteří kritici tvrdili, že navrácení sovětských symbolů znamená veskrze kladné hodnocení té doby nebo dokonce úsilí o její obnovu.⁹⁵

Koncem roku 1999 zveřejnil Putin program pro své prezidentství „*Rossiya na rubezhe tysyacheletiy*“ (Rusko na pokraji milénia). V tomto dokumentu chtěl občanům představit plány a východiska, které pro Rusko má.⁹⁶ Přestože by bylo jistě zajímavé a přínosné zmínit zde obsah celého dokumentu, z důvodu zaměření bakalářské práce zmíníme pouze důležité myšlenky týkající se konceptu „*rossijskaja idėja*“ (ruské ideje). Mezi ruské hodnoty v rámci své ideje Putin řadí: vlastenectví, velmocenskou identitu (tzv. děržavnost'), státnost a sociální solidaritu.

Patriotismus v jeho pojetí znamená pocity hrdosti na svou zem vedoucí ke snahám učinit z ní jednoduše a prostě lepší vlast, nechápe jej jako ruský nacionalismus. Podle francouzského historika Frédérica Ponse Putin využívá tohoto výrazu proto, že u většiny Rusů si slovo stále zachovává svůj původní, zcela pozitivní význam; v kontrastu s dnešní ironickou, výsměšnou a někdy až pejorativní konotací.⁹⁷

Další ruskou hodnotou je velmocenská identita, která obecně představuje Putinovo pojetí Ruska jako velmoci nestavějící svou velikost na příkoří vlastních občanů, pouhé vojenské převaze nebo vůdčí roli v oblasti inovací a technologií. Na pojem státnost zde nahlížel z pohledu ruské tradice a vytyčil ho proti západním hodnotám, nicméně k tomu dodává, že soudobá společnost Ruska neztotožňuje silný stát se státem totalitním.

Silný stát je dle jeho mínění „*Zdrojem a garancí pořádku, původcem a hlavním iniciátorem jakýchkoliv transformací.*“⁹⁸ Jako čtvrtý bod Putin uvádí solidaritu, chápe ji jako samozřejmou složku ruské tradice, poukazující na kolektivistické instituce a významy před individualismem a vlastními či privátními podněty. V tomto období je pro něj typický centrismus, jež nevychází pouze z ruského kontextu, ale také ze snahy hledat pro Rusko „zlatou střední cestu“ ve shodě západních modelů s ruským kontextem, což je již jeden z hlavních námětů ruského diskursu mezi západníky a slavjanofily v období od 19. století.⁹⁹

⁹⁵ SALMINEN, V. *Putin: nezkreslená zpráva o mocném muži a jeho zemi*. Praha: Daranus, 2015, s. 126.

⁹⁶ PUTIN, V. *Rossiya na rubezhe tysyacheletiy* [online]. Nezavisimaya.ru [cit. 26. 2. 2020]. Přístup z: http://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millennium.html

⁹⁷ PONS, F. *Vladimir Putin*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2019, s. 283.

⁹⁸ PUTIN, V. *Rossiya na rubezhe tysyacheletiy* [online]. Nezavisimaya.ru [cit. 26. 2. 2020]. Přístup z: http://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millennium.html

⁹⁹ SALMINEN, V. *Putin: nezkreslená zpráva o mocném muži a jeho zemi*. Praha: Daranus, 2015, s. 87-92.

Putin byl ovlivněn eurasijskými myšlenkami zvláště v počátečním období svého prezidentského úřadu, kdy upíral pozornost na Východ. Krátce po svých prvních vítězných volbách publikoval roku 2000 článek nesoucí název „*Rossiya: novyye vostochnyye perspektivy*“ (Rusko: nové orientální vyhlídky), v němž vydal prohlášení o připravenosti ruské zahraniční politiky uskutečnit „zásadní obrat“ k Asijsko-pacifickému území. „*Rusko se vždy cítilo jako euroasijská země. Nikdy jsme nezapomněli, že velká část ruského území je v Asii. Ne vždy jsme však této výhody využili. Nyní nastal čas, abychom spolu se zeměmi v asijsko-tichomořském regionu přešli od slov k činům – abychom si vybudovali hospodářské, politické a jiné vazby. V dnešním Rusku se nachází všechny tyto možnosti.*“¹⁰⁰

Tendence směřování na Východ se projevila také snahou vytvořit *Eurasijský ekonomický svaz* (Eurozes), jehož členy (vyjma Ruska) mělo být Bělorusko, Kyrgyzstán, Tádžikistán a Kazachstán nebo během druhé poloviny 90. let upevněním spolupráce vícero „eurasijských“ států, nejen těch post-sovětských. Vynaložené úsilí kulminovalo v roce 2001, kdy se podepsala dohoda o vzniku *Šanghajské organizace pro spolupráci* (ŠOS) a jejími příslušníky jsou Rusko, Čína, Tádžikistán, Kyrgyzstán, Uzbekistán a Kazachstán. Tato organizace je významná zejména proto, že se jedná o primární prostředek kooperace Ruska s Čínou v oblasti Střední Asie a je populární pro svou protiamerickou orientaci.

Od poloviny roku 2005 je v prostředí ŠOS odsouhlasena vzájemná rusko-čínská deklarace o mezinárodním řádu 21. století zahrnující společná stanoviska v řadě tematických oblastí; od založení nového multipolárního světového řádu až k principu nezasahování do věcí a záležitostí suverénních států.¹⁰¹ Prioritou Ruska je v politice vůči Asii budování komplexního, rovnocenného a důvěryhodného partnerství zejména s Čínou i Indií a aktivní rozvíjení spolupráce. Skrze podporu v intenzivnější spolupráci s Čínou spatřuje Rusko potenciál zajištění regionální a globální stability. Následně chce Rusko podporovat zahraniční politickou kooperaci s Čínou v různých oblastech, včetně hledání způsobů řešení nových hrozeb, naléhavých regionálních a mezinárodních problémů a spolupráce v Radě bezpečnosti OSN a v dalších multilaterálních institucích.¹⁰² Nutno dodat, že v tomto bodě byli zastánci

¹⁰⁰ PUTIN, V. *Rossiya: novyye vostochnyye perspektivy* [online]. Kremlin.ru [cit. 28. 2. 2020]. Přístup z: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21132>

¹⁰¹ KRATOCHVÍL, P. *Ruská spolupráce s Čínou: proti USA na dvou frontách* [online]. Mezinárodní politika, 2006, roč. 30, č. 2 [cit. 2. 3. 2020]. Přístup z: https://www.dokumenty-iir.cz/CV/Kratochvil/Ruska_spoluprace_s_Cinou.pdf

¹⁰² МИД России. *Концепция внешней политики Российской Федерации* [online]. Mid.ru [cit. 5. 3. 2020]. Přístup z: https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/122186?p_p_id=101_INSTANCE_CptlCk6BZ29&_101_INSTANCE_CptlCk6BZ29_languageId=ru_RU

východní orientace Ruska stále nespokojení s Putinovou politikou, kritizujíc ji jako podléhání „atlantskému vlivu“.¹⁰³

V roce 2011 Putin explicitně využil neo-eurasijský slovník při prohlášení, že Ruská federace plánuje na základně celní unie s Běloruskem a Kazachstánem vybudovat „Eurasijskou unii“, která by státy post-sovětského prostoru „*integrovala na novém ekonomickém a politickém fundamentu i novém hodnotovém systému*.“¹⁰⁴ Jednalo se o ambicióznější návrh „Eurasijské unie“, jakožto eventuelní varianty k Evropské unii, která by zahrnovala i členské země EU, čímž by se podílela na zániku unie. Myšlenku Eurasie označil Putin jako počátek nové světové geopolitiky a ideologie. Zdánlivě to může připomínat slova A. Dugina, jež v relaci se záměrem Eurasijské unie též hovoří o podpoře kulturního pluralismu a integračních, demokratických i voluntaristických zásadách.

Konkrétním projevem zřetelného sblížení oficiálního eurasianismu s radikálním neoeurasianismem¹⁰⁵ je zcela nápadné v období třetího prezidentství Vladimira Putina. Konkrétně tím myslíme uveřejnění Putinovy předvolební statě v roce 2011, jež nese jméno „*Novyj integracionnyj projekt dlja Jevrazii – buduščee, kotoroje roždajetsja segodnja*“ (Nový integrační projekt pro Eurasii – budoucnost, která se rodí dnes). V tomto článku, který je i nyní stále volně dostupný na internetu¹⁰⁶, uvedl Putin přínosy oboustranné kooperace mezi třemi státy euroasijského sjednocení, jež si pro sebe kladou velmi ambiciózní záměr, a to vytvořit vyšší úroveň integrace – *Eurasijskou ekonomickou unii* (EAEU), jejíž vznik byl odsouhlasen v témže roce a oficiálně byla ustanovena 1. ledna 2015.¹⁰⁷

Mezi členské státy dnes patří Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Rusko a v roce 2018 se přidala Moldavská republika se statutem pozorovatelského státu. V rámci této unie je zajištěna svoboda pohybu zboží, služeb, kapitálu a práce, stejně tak i koordinovaná jednotná politika v klíčových odvětvích hospodářství. EAEU si primárně klade tři hlavní cíle: vytvoření podmínek pro stabilní rozvoj hospodářství členských států v zájmu zlepšení životní úrovně jejich obyvatel, dále vytvoření jednotného trhu se zbožím, službami, kapitálem a prací

¹⁰³ ŠUBIN, I. S. *Geopolitika: uchebnoye posobiye* [online]. Pomorskij gosudarstvennyy universitet im. M. V. Lomonosova, s. 26-27 [cit. 27. 2. 2020]. Přístup z: <https://narfu.ru/university/library/books/0897.pdf>

¹⁰⁴ PUTIN, V. *A new integration project for Eurasia: The future in the making* [online]. Russiaeu.ru [cit. 2. 3. 2020]. Přístup z: <https://russiaeu.ru/en/news/article-prime-minister-vladimir-putin-new-integration-project-eurasia-future-making-izvestia-3->

¹⁰⁵ Pojmy vysvětleny v kapitole 4.1 Eurasijství po rozpadu SSSR.

¹⁰⁶ PUTIN, V. *Novyj integracionnyj projekt dlja Jevrazii – buduščee, kotoroje roždajetsja segodnja* [online]. Izvestia.ru [cit. 2. 3. 2020]. Přístup z: <http://izvestia.ru/news/502761>

¹⁰⁷ Co se týče terminologie, tak Eurasijskou ekonomickou unii (EAEU) lze nalézt i pod názvem Eurasijský hospodářský svaz (EAHU) a zkrácenou formou Eurasijská unie (EEU), přičemž ve všech případech se jedná o jednu a tutéž instituci.

v rámci Unie a v neposlední řadě i komplexní modernizaci, spolupráci a zvýšení konkurenceschopnosti národních ekonomik v globální ekonomice.

Hlavní orgány svazu byly zřízeny na základě dohod z 18. listopadu 2011 jako regulační orgány Eurasijského ekonomického prostoru a Celního svazu. Celkem jsou opět čtyři: Nejvyšší euroasijská hospodářská rada (VEES), euroasijská mezivládní rada (EMC), euroasijská hospodářská komise (EHS) se sídlem v Moskvě a soud EAEU sídlící v Minsku. Do roku 2025 se plánuje vytvoření nadnárodního orgánu pro regulaci finančního trhu v Kazachstánu, který se stane základním prvkem při formování společného finančního trhu EAEU.¹⁰⁸

Ve výše zmíněné předvolební stati z roku 2011 Putin s pomocí odkazu na Iljina prohlásil, že v integraci nejde o vzájemný profit, což si myslí Evropané, nýbrž o to, co sám označuje za „civilizaci“. V této koncepci přestal být právní stát univerzálně požadovaným výsledkem, nýbrž nepatřičným aspektem západní civilizace. Integrace v Putinově pojetí neznamená spolupráci nebo činnost, ale jde o sebechválu a stav. *„Není nutné uskutečňovat jakékoliv kroky k tomu, aby se Rusko přiblížilo Evropě. To Evropa by se měla přiblížit Rusku.“*¹⁰⁹

Byl si však vědom toho, že jakákoli imitace Ruska by pro EU byla devastující, a proto v článku publikovaném v *Moskovskije novosti* 27. února 2012 uvedl, že Rusko nebude nikdy patřit k zemím EU z důvodu unikátního umístění Ruska na mapě světové politiky, jeho vývoje civilizace a role v dějinách. Dodal, že Eurasie dokáže nabídnout sjednocení svých budoucích členů s Ruskem bez žádného břemena, které značí příslušnost k EU. Z dlouhodobého hlediska Eurasie přetransformuje Evropskou unii v širší „Unii Evropy“, čímž je zamýšleno „území“ od Atlantiku po Pacifik, konkrétně od Lisabonu po Vladivostok. Zde Putin dodal, že nepřičlenění se k Eurasii znamená *„povzbuzování separatismu v tom nejobecnějším významu slova.“*¹¹⁰

Jedním z hlavních iniciátorů euroasijské integrace byl mimo jiné i prezident Kazachstánské republiky N. A. Nazarbajev, který zdůrazňuje, že pro zřízení Euroasijské unie je velice podstatné, aby se bezpodmínečně dodržovaly *„zásady rovnosti, vzájemného*

¹⁰⁸ МИД России. *О Евразийском экономическом союзе (ЕАЭС/ЕвразЭС)* [online]. Mid.ru [cit. 5. 3. 2020].
Přístup z: https://www.mid.ru/ru/evrazijskaya_economicheskaya_integraciya/-/asset_publisher/cb4udKPo5IBa/content/id/934661

¹⁰⁹ PUTIN, V. *Novyj integracionnyj projekt dlja Jevrazii – buduščee, kotoroje roždajetsja segodnja* [online].
Izvestia. ru [cit. 2. 3. 2020]. Přístup z: <http://izvestia.ru/news/502761>

¹¹⁰ SNYDER, T. *Cesta k nesvobodě: Rusko, Evropa, Amerika*. Praha: Paseka, 2019, s. 83-84.

*nevměšování se do interních problémů, respektu k státní suverenitě a nedotknutelnosti státních hranic.*¹¹¹

V září roku 2012 na popud Vladimira Putina vzniká ruský think-tank *Izborský klub*, jehož hlavním předmětem úvah je idea Eurasie. Zakladatelem *Izborského klubu* je gruzínský romanopisec Alexander Prochanov a mezi jeho další členy mimo jiné patří i S. Glazjev, T. Ševkunov¹¹² a A. Dugin. Kongruetně s posledně zmíněným členem Prochanov využil termín Eurasie (slovy T. Snydera) k zobrazení obnovy sovětské moci ve „fašistické“ podobě a současně také pokračuje v myšlence C. Schmitta.¹¹³ Prochanova stěžejní myšlenka je založena na nekonečném zápasu niterně pustého abstraktního námořního lidu proti nestranným a bezelstným lidem souše. Eurasianismus dle Prochanova znázorňuje vysvoboditelské poslání Ruska s úmyslem spasit společnost a musí obsáhnout celý svět.¹¹⁴ Méně známí příslušníci tohoto sdružení (konkrétně J. Barančik a A. Zapolskij) objasňovali, že projekt prezidenta Putina „Eurasijská unie“ si klade za cíl restaurovat Rusko jakožto eurasijské impérium. Evropská unie je vyobrazena, co by existenční hrozba pro Rusko v konsekvenci prosazování práv a vytváření blahobytu.¹¹⁵

Sympatizant Schmitta, vášnivý čtenář Gumiljovových knih, člen *Izborského klubu* či Putinův poradce; tak by se dala popsat osoba Sergeje Glazjeva, člověka, který vnesl teorii Eurasie do praxe. V článku, který napsal pro *Global Affairs* neskryvaně uvedl, že zahraniční politika Ruska vychází z filosofie eurasianismu.¹¹⁶ A skutečně tomu tak bylo, na počátku roku 2013 se zásady eurasijství staly směrnicí zahraniční politiky Ruské federace. Formální verze idey ruské zahraniční politiky byla uveřejněna 18. února 2013 a kromě standardních frazémů zahrnovala i řadu úprav inspirovaných eurasijskou tradicí, jejími představiteli i samotným Iljinem. Je zde popsána vize budoucnosti spočívající v chaosu a intenzivním zápasu o přírodní zdroje.

¹¹¹ NARYŠKYN, S. *O perspektivah Evrazijskoy ekonomicheskoy integratsii* [online]. Cyberleninka.ru, s. 9 [cit. 27. 2. 2020]. Přístup z: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-perspektivah-evrazijskoy-ekonomicheskoy-integratsii>

¹¹² Tichon Ševkunov je biskupem ruské pravoslavné církve a osobním zpovědníkem prezidenta Ruské federace, Vladimira Putina. Mají mezi sebou velmi blízký vztah, mj. doprovázel ruského prezidenta dokonce k Iljinovu hrobu. Je tvůrcem myšlenky, že Putin je reinkarnací knížete Volodymyra a zároveň autorem vlastní autobiografické knihy, jež se stala bestsellerem roku 2012, *Everyday Saints and Other Stories*. In: CLOVER, CH. *Putin and the monk* [online]. FinancialTimes.com [cit. 4. 3. 2020]. Přístup z: <https://www.ft.com/content/f2fcba3e-65be-11e2-a3db-00144feab49a>

¹¹³ Carl Schmitt byl politický teoretik a konzervativní německý právník. Z autoritativních pozic kritizoval liberální demokracii a ovlivnil celou řadu politických teoretiků, jako byl například J. Derrida nebo Leo Strauss.

¹¹⁴ PROCHANOV, A. *Ukrajina dolžna stat' centrom Evrazii* [online]. News24UA.com [cit. 4. 3. 2020]. Přístup z: <http://news24ua.com/ukraina-dolzhna-stat-centrom-evrazii-aleksandr-prochanov>

¹¹⁵ BARANCHIK, J. K., ZAPOLSKIS, A. A. *Yevrosoyuz — imperiya, kotoraya ne sostoyalas* [online]. Izborsk-club.ru [cit. 4. 3. 2020]. Přístup z: <https://izborsk-club.ru/4847>

¹¹⁶ GLAZYEV, S. *Who Stands to Win? Political and Economic Factors in Regional Integration* [online]. Globalaffairs.ru [cit. 2. 3. 2020]. Přístup z: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/who-stands-to-win/>

Postupně dochází k oslabování států a paralelně k tomu se vynořují nové „velkoprostory“, z toho důvodu je Evropská unie předurčena ke zničení a právo se podrobí střetu civilizací. Eurasie lidem nabízí „model sjednocení“ přístupný nejen bývalým republikám Sovětského svazu, ale i členským zemím nynější EU. Jádrem její součinnosti tkví ve zvýšení a uchování kolektivních civilizačních a kulturních odkazů. Je zde patrné, že postup progresivní substituce EU Eurasií se má neprodleně zahájit již v uvedeném roce. „*Věříme, že nejlepším způsobem, jak chránit zájmy národů žijících na evropském kontinentu, by bylo vytvoření společného hospodářského a humanitárního prostoru, který by sahal od Atlantiku po Tichý oceán, aby se nově vytvořená euroasijská hospodářská unie mohla stát integračním spojením mezi Evropou a asijsko-tichomořským regionem.*“¹¹⁷

V září 2013 se uskutečnilo pravidelně pořádané *Valdajské fórum*¹¹⁸, na kterém prezident Putin vyjádřil svoji eurasijskou vizi následovně: „*Jednadvacáté století slibuje být epochou velkých změn, formování velkých geopolitických zón, ale také finančních a vojenských, ekonomických, politických, civilizačních a kulturních oblastí. Proto je integrace s našimi sousedy naprostou nezbytností. Budoucí Eurasijská ekonomická unie není jen souborem vzájemně výhodných dohod – také je projektem, jehož cílem je udržení identity národů v historickém prostoru Eurasie.*“¹¹⁹

5.1 Vztah V. Putina a I. Iljina

Nemůžeme zde nezmínit několik dalších odkazů na převzetí myšlenek a tezí Ivana Iljina ruským prezidentem Putinem. Sám Putin a jeho kolegové jsou přesvědčeni, že v Iljinovi našli proroka předkládajícího novou ideologii, kterou Rusko tak zoufale potřebuje. Krátce před druhými prezidentskými volbami v roce 2012 Putin vydal stať, v níž rozvádí Iljinovo chápání ohledně národní otázky. A s citelným odkazem na Iljinovo pojetí národa prohlásil, že v Rusku neexistují žádné národnostní konflikty, ba jsou již z principu vyloučené. Iljin je ve své teorii přesvědčen o tom, že „národní otázka“ je pouhou fikcí nepřátel a intelektuálním importem ze Západu, pro který není v Rusku uplatnění.

¹¹⁷ LAVROV, S. *Istoričeskaja perspektiva vněšněj politiky Rossiji* [online]. Globalaffairs.ru [cit. 4. 3. 2020]. Přístup z: <https://globalaffairs.ru/articles/istoricheskaya-perspektiva-vneshnej-politiki-rossii/>

¹¹⁸ Valdajské fórum nebo také Valdajský mezinárodní diskusní klub je fórum zaměřené na aktuální otázky mezinárodní ekonomiky, bezpečnosti a politiky ve světě. Jedná se o vrcholně zahraničněpolitickou diskusní akci pod záštitou prezidenta Ruské federace, Vladimira Putina. In: SNYDER, T. *Cesta k nsvobodě: Rusko, Evropa, Amerika*. Praha: Paseka, 2019, s. 111.

¹¹⁹ PUTIN, V. *Meeting of the Valdai International Discussion Club* [online]. Kremlin.ru [cit 5. 3. 2020]. Přístup z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/19243>

Oba dva popisují ruskou civilizaci jako stav vzbuzující bratrství. Putin ve svém článku „*Rossija. Nacionalnyj vopros.*“ píše, že význačným úkolem Ruska je sloučit a provázat civilizaci, přičemž v takové státní civilizaci již neexistuje ani jedna národnostní menšina a princip rozeznání „přítele od nepřítele“ je založen na základě společné kultury.¹²⁰

Přesvědčení o tom, že politika je založena na rozeznávání „přítele a nepřítele“ je vlastní německému právníkovi a politickému teoretikovi Carlu Schmittovi, a tvoří také jádro fašistického uvažování. Na dalším šíření této myšlenky se aktivně podílel právě sám Iljin.

Po Putinově návratu do funkce v témže roce se ruskému státu podařilo některé jeho aspekty proměnit shodně s Iljinovými koncepty. Téměř všechny podstatná ustanovení probouzela k životu konkrétní Iljinovy úvahy o státní ústavě. V praxi to znamenalo třeba to, že z urážky na cti se stal trestný čin, z policie se stal orgán kontrolující udržování pravověrnosti veřejné oblasti či došlo k rozšíření definice velezrady tak, aby zahrnovala i poskytování údajů nevládním institucím se sídlem mimo Rusko; jedná se však pouze o uvedení základních příkladů, jejichž výčet je v reálu nesčetněkrát vyšší.¹²¹

Myslíme, že jsme těmito konkrétními příklady z politické kariéry V. Putina jasně prokázali, že v Ruské federaci hraje eurasijství významnou geopolitickou roli, zvláště v zahraniční politice. Ta prezentuje dílčí koncepty toho, jak by se Rusko mělo zachovat v rozumných mezích pro upevnění své internacionální pozice a uchování svojí územní celistvosti.¹²² Výše zmíněné ukázky politických událostí zobrazují jen krátký výčet toho, jak je možné v rámci myšlenkové školy eurasianismu aplikovat její hlavní teze a ideje v praxi. Snaha Ruska garantovat si postavení eurasijské velmoci je téměř u všech uvedených případů zdárná. Projevilo se to zejména v interesu na zpevnění mezinárodní prestiže Ruska a zakládání nových hospodářských relací, zvláště došlo k značnému včlenění se k Asii. Prezidentství V. Putina přineslo také vznik užšího vztahu Ruska s Čínou, což bylo chápáno jako podstatný předpoklad pro posílení zahraničně-politické úlohy Ruska. Významný je návrh na zformování Eurasijského svazu znamenajíc pro Rusko následovný růst a stabilizaci moci v Eurasii.

¹²⁰ PUTIN, V. *Россия: национальный вопрос* [online]. Nezavisimaya.ru [cit. 3. 3. 2020]. Přístup z: http://www.ng.ru/politics/2012-01-23/1_national.html

¹²¹ SNYDER, T. *Cesta k nesvobodě: Rusko, Evropa, Amerika*. Praha: Paseka, 2019, s. 59-64.

¹²² MOROZOVA, N. *Geopolitics, Eurasianism and Russian Foreign Policy Under Putin*. In: *Geopolitics*, Vol. 14, No. 4, 2009, s. 667–686.

6. Transkulturní reflexe

V následující úvaze vycházíme primárně z knihy Františka Burdy *Za hranice kultur*. Tuto knihu je možné považovat za základní kámen oboru Transkulturní komunikace, a proto jsme se rozhodli odkazovat právě na ni. Vybrané části, převážně z kapitoly Dignita v globalizovaném světě, zřetelně ukazují, že za tolerancí k individuálním kulturním fenoménům je nutná existence nějakého společného, sdíleného východiska. Z hlediska liberálního přesvědčení je potřebné vytvořit otevřenou společnost, čímž se myslí *svobodná společnost*. Její sjednocující zásadou by mělo být přerozdělování svobody ve smyslu, aby stát omezoval svobodu svých občanů tak, aby byla svoboda omezena co nejrovnoměrněji.¹²³

Při aplikaci na ideologický směr eurasijství zde docházíme k jistému dilematu ohledně otevřené společnosti, protože při opětovném návratu V. Putina do prezidentské funkce v roce 2012 nastolil nová pravidla, která svobodu občanů nezpochybnitelně narušují. Ať už se jedná o povinnost policie dohlížet na pravověrnost veřejnosti, kdy je trestné vydávat jakékoli karikatury Ježíše či nové pověření tajné služby FSB střílet nejen na veřejnosti bez varování. Dle Putinovy logiky nemohou lidé protestovat proti nedemokratickému jednání vlastní vlády, protože právě demokracie po nich žádá, aby si osvojili principy, jež takový odpor zapovídají. „Svobodou“ se dle jeho mínění stává podřízenost slovům nynějšího vůdce pevně svírajícího moc v rukou.¹²⁴

S tím souvisí myšlenka, kde lze nalézt hranici tolerance, ke které má být společnost otevřená. Zde Giovanni Sartori poukazuje na problém spočívající v častém spojování významů slov tolerance a plurality; ve skutečnosti se ale jedná o dva odlišné termíny, mající však niterní vzájemnost mezi sebou.

V současnosti dochází k tendencím tyto dva pojmy jeden od druhého nerozlišovat, což se odráží v důsledku substituce tolerance za pluralismus. „*Podstatou tolerance je respekt k hodnotám druhých, zatímco pluralismus usiluje spíše o prosazení vlastní hodnoty, a to jisté podoby jednomyslnosti, konsenzu na politické a etické úrovni.*“¹²⁵ Pokud bychom vycházeli z těchto slov, tak v případě ideologie Ruské federace se spíše jedná o dosažení **partikularismu** nežli tolerance.

V tomto bodě doplňujeme reflexi o krátkou terminologickou vsuvku, protože s problematikou pluralismu někdy dochází k jeho nesprávnému pochopení a záměně za pojem

¹²³ BURDA, F. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016, s. 142.

¹²⁴ SNYDER, T. *Cesta k nesvobodě: Rusko, Evropa, Amerika*. Praha: Paseka, 2019, s. 59.

¹²⁵ BURDA, F. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016, s. 142.

partikularismus, jež by v tomto kontextu bylo zcela neoprávněné použít. Již z výše napsaného je jasné, že partikularismus zastává stanovisko, že neexistují všeobecně platné kulturní hodnoty, protože ty se utvářejí v jednotlivých kulturních lokalitách a co je ještě důležitější – prosazuje dílčí zájmy před zájmy celku. Partikularismus je tedy správným vystižením toho, o co v eurasianismu jde. Naopak pluralismus je něco, co se v ruské společnosti a politice jen stěží nalézají, značí totiž mnohost a v politickém kontextu jde o princip demokratické společnosti založený na existenci a svobodné soutěži více politických stran a organizací odlišného zaměření.¹²⁶

Jasným příkladem může být založení *Eurasijské unie*, je to instituce vzniklá jakožto případná obměna k Evropské unii, zahrnující i členské země EU. Jedná se o orgán jasně prosazující své ruské národní a politické záměry s cílem protlačit je i mimo své území, zvláště v asijských a post-sovětských zemích. A zároveň prostřednictvím svobody zboží, služeb, kapitálu a práce posílit ekonomiku a hospodářství, čímž by se měla o tyto atributy naopak oslabit Evropská unie. S některými záměry Evropské unie se ruská ideologie neztotožňuje a vnímá je jako hrozbu pro oslabení své ekonomiky i co by existenční hrozbu pro Rusko v důsledku prosazování práv a vytváření hojnosti a bohatství.

Dalším projevem partikularismu může být i skutečnost, že na základě ruských neúspěchů na Západě, si začalo Rusko nezdary vynahrazovat úsilím o prosazení svých hodnot na Východě. Započalo proto se spoluprací s Indií, Čínou nebo arabskými zeměmi. Pokud však budeme vycházet z toho, že „jedinou hodnotou tolerance je respekt k hodnotám druhých, což může v realitě vypadat tak, že lidé tolerují i „nesprávné přesvědčení“ druhých i jeho uskutečnění“ - tak lze ruskou společnost považovat za velice tolerantní společenství, akceptující prosazování pluralismu ruskou politikou.¹²⁷

Dle našeho názoru eurasianismus tedy směřuje spíše k *vylučnosti ruské civilizace* než k jakési vzájemné dignitě všech lidí. Můžeme to vidět na příkladu rétoriky samotného prezidenta V. Putina tehdy, když označil Rusko za bytostně nevinnou civilizaci v návaznosti na Iljinovo přesvědčení, že její nevina je pro tento svět nepostřehnutelná. A snaží se veškeré chyby a potíže skrýt za velice obratný jazyk, dost srozumitelný na to, aby veškerí občané Ruské federace pochopili, že oni jsou vždy v té roli „oběti“ a za viníka téměř veškerého příkoří mohou označit Západ. Dalším prvkem dokazujícím tuto domněnku může být fakt, že

¹²⁶ Tato terminologie používá vysvětlení nalézající se v Akademickém slovníku cizích slov. In: Internetová jazyková příručka. Ústav pro jazyk český [cit. 27. 3. 2020]. Přístup z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=pluralismus>

¹²⁷ BURDA, F. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016, s. 143-144.

dle R. Ištoka, představitelé neoeurasianismu rozpracovali veškerá základní východiska klasického eurasianismu v souladu právě s nynějšími potřebami obnovit ruskou výlučnost a sebevědomí.

Vzhledem k tomu, jaká východiska eurasijství zastává a jakým způsobem se prosazuje, můžeme zkonstatovat, že eurasijství pravděpodobněji přispívá více ke střetu civilizací než k nalézání univerzální, společné důstojnosti. Jedním z důkazů může být i samotná obecná podstata eurasijství, za níž můžeme označit emocionální odmítnutí Evropy v oblasti liberální ideologie, individualismu a kultury. Putin v článku „*Rossija. Nacionalnyj vopros.*“ udává, že důležitým úkolem Ruska je sloučit a provázat civilizaci. V takové státní civilizaci už neexistuje ani jedna národnostní menšina a princip rozeznání „přítele od nepřítele“ je založen na základě společné kultury. Nikde se však neříká, jakými prostředky se o takové sloučení civilizací Putin pokusí.

Tendence k možnému střetu civilizací můžeme vidět v pracích A. Dugina, člověka, jež má na myšlení V. Putina neskonalý vliv. Dugin je přesvědčený, že filosofie představující Západ je pro Rusko smrtelná. Dle jeho mínění se západní filosofie snaží vydobýt svůj pohled na svět, můžeme ji tak označit za expanzivní. Eurasijské zásady neuznávají Západ, protože na Východě dominují kolektivní element a komunitní zájmy, jež převažují nad zájmy jednotlivce, duchovno vítězí nad matérii, a tradice je podstatnější než demokracie.¹²⁸ A tento zcela odlišný pohled na svět může vést jak k ideologicko-politickému konfliktu, vojenskému střetu, tak zcela možně i ke střetu civilizací.

Docházíme zde tedy k závěru, že eurasijství, spíše než k nějaké společné důstojnosti každého jednotlivce, směřuje k výhradnosti ruské civilizace. Ideologie eurasianismu spíše podporuje samotný střet civilizací, než hledání společné a univerzální lidské dignity. Jelikož můžeme střet civilizací vnímat jako více méně totožný jev - myslíme jím silné smýšlení o neexistenci všeobecných hodnot - můžeme eurasianismus v současné situaci převládající ve světě chápat jako jejich vážné ohrožení a hrozbu.

¹²⁸ EBERHARDT, P. Rosyjski euraziatyzm i jego konsekwencje geopolityczne. Przegląd geograficzny, Varšava: Ústav geografie a územního rozvoje, 2005, s. 182-183.

7. Závěr

Cílem bakalářské práce bylo přiblížit a popsat téma důležité pro směřování a vývoj ruské zahraniční politiky, jímž je ideologie eurasianismu. Eurasijství představuje komplexní nauku postavenou na základě jednotně akceptované konkrétní teorie, zároveň však znázorňuje způsob uvažování o Rusku jakožto o osobitém geopolitickém útvaru. Tato ucelená nauka vychází z přesvědčení o zakořenění vlastního civilizačního okruhu jak v Evropě, tak v Asii. Je zásadním způsobem založena na náboženské, kulturní i mentální výlučnosti Ruska.¹²⁹ Také je zřejmé, že tato myšlenková škola stojí na základech slavjanofilství a jeho později vzniklém souputníkovi, panslavismu.

Eurasijci od slavjanofilů převzali primárně ideje týkající se ideologického a kulturního vztahu Ruska a Evropy (respektive Západu), zdůrazňující převážně jejich vzájemné rozdílnosti než podobnosti. Ačkoli eurasijci usilovali o očištění slavjanofilství od panslavismu, nemohou mu upřít fakt, že jeho ústřední myšlenka – politická, náboženská a kulturně civilizační unifikace slovanských národů – měla nezanedbatelný vliv na další vývoj eurasijského hnutí. Při delší úvaze můžeme dojít k závěru, že všechna tato východiska směřovala do jednoho okamžiku politických dějin Ruska, a to vytvoření *Eurasijské ekonomické unie*. Jejím primárním záměrem je integrace nejen post-sovětských zemí na politickém a ekonomickém fundamentu, ale i novém hodnotovém systému.

To, na jakých východiscích eurasijská myšlenková škola stojí, bylo jasně ukázáno na představení jeho nejvýznamnějších představitelů, z jejichž myšlenek a klíčových prací čerpají i současní přívrženci tohoto hnutí, již však v jeho obnovené podobě – neoeurasianismu. Jeho patrně nejznámějším popularizátorem je A. G. Dugin, osobnost nejen v Rusku velice známá pro svou politickou a mediální aktivitu, ale i pro tezi o vybudování velké eurasijské civilizace institucionalizované jakožto pevninské eurasijské impérium. Neoeurasijství se dostávalo značné obliby v nedávné minulosti, ovšem pravdou zůstává, že v současnosti je neoeurasianismus na svém značném vzestupu. Prvky eurasianismu můžeme zřetelně vidět v projevech současného prezidenta Ruské federace, Vladimira Putina. Nejpřesvědčivějším důkazem může být implementace myšlenek či celých citovaných vět zesnulého ruského filosofa, náboženského myslitele a publicisty Ivana A. Iljina v projevech a psaných statích současného ruského prezidenta.

¹²⁹ LEICHTOVÁ, M. *Pod maskou medvěda: neporozumění ve vztazích Ruska a Západu, po skončení studené války*. Brno: Václav Klemm, 2010, s. 43.

Samotný závěr práce si kladl za cíl obhájit zvolenou tematiku aplikací na obor Transkulturní komunikace. V závěrečné úvaze jsme došli k závěru, že eurasianismus více směřuje k výlučnosti ruské civilizace než k nějaké společné dignitě všech lidí. Eurasijství tak nepodporuje ani nalézání vzájemné univerzální lidské váženosti, spíše podporuje samotnou teorii o střetu civilizací. Přesvědčení o neexistenci univerzálních hodnot se může zdát totéž, co střet civilizací, a tak i v dnešních dnech může být eurasijství vážným ohrožením těchto hodnot.

Předložený text věnovaný ideologii eurasijství od minulosti po současnost nabízí čtenáři obecný náhled do této problematiky s možností vidět jeho konkrétní projevy v politické éře ruského prezidenta Vladimira Putina.

8. Seznam zdrojů

8.1 Písemné prameny

BORZIČ, A., PAVLOVA, O., SLAČÁLEK, O. *Proroci post-utopického radikalismu: Alexandr Dugin a Hakim Bey*. Praha: Vyšehrad, 2018.

BURDA, F. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016.

DANILEVSKIJ, N. J. *Rossija i Jevropa*. Moskva: Kniha, 1991.

DULEBA, A. *Zahraničná politika Ruska: historický náčrt' a súčasnosť*. Bratislava: ŠPÚ, 2001.

DUGIN, A. *Osnovy geopolitiki*. Moskva: Arktogeja, 1999.

EBERHARDT, P. *Rosyjski euraziatyzm i jego konsekwencje geopolityczne. Przegląd geograficzny*. Varšava: Ústav geografie a územního rozvoje, 2005.

FUKUYAMA, F. *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka Publishers, 2002.

HLOUŠEK, V.; KOPEČEK, L. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.

HUNTINGTON, S. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers, 2001.

HUNTINGTON, S. *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: CDK, 2008.

IŠTOK, R. *Eurazijstvo ako ideový smer ruskej geopolitiky*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2012.

KREJČÍ, O. *Geopolitika Ruska*. Praha: Professional Publishing, 2017.

LAQUEUR, W. *Putin a putinismus: Rusko a perspektivy jeho soužití se Západem*. Praha: Prostor, 2016.

LARUELLE, M. *Russian Eurasianism: An Ideology of Empire*. Washington: Woodrow Wilson Center, 2008.

LEICHTOVÁ, M. *Pod maskou medvěda: neporozumění ve vztazích Ruska a Západu, po skončení studené války*. Brno: Václav Klemm, 2010.

LINHART, K. *Francis Fukuyama a Samuel Huntington: Konec dějin nebo střet civilizací?*. Brno, 2009. Diplomová práce na MU FF. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ivana Holzbachová, CSc.

MAYOROVA, N. *Eurasianství - od Savického k Duginovi*. Plzeň, 2014. Bakalářská práce na ZČU FF. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Vladimír Naxera.

MENDEL, M. „Střet civilizací“ ve světle vědeckého výzkumu. In *Střet civilizací?: Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*. Praha: Evropský literární klub, 2002.

MOROZOVA, N. *Geopolitics, Eurasianism and Russian Foreign Policy Under Putin*. In: *Geopolitics*, Vol. 14, No. 4, 2009.

NYKL, H. (ed). *Vybrané kapitoly z ruského myšlení 20. století: N. O. Losskij, I. A. Iljin, S. I. Gessen, L. N. Gumiljov*. Praha: Karolinum, 2018.

PONS, F. *Vladimir Putin*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2019.

SALMINEN, V. *Putin: nezakreslená zpráva o mocném muži a jeho zemi*. Praha: Daranus, 2015.

SAVICKIJ, P. N. *Jevropa i Jevrazija*. In: *Russakaja mysl': 1921*, č. 1-2.

SNYDER, T. *Cesta k nesvobodě: Rusko, Evropa, Amerika*. Praha: Paseka, 2019.

VASILYEVA, N. A., LAGUTINA, M. *The Russian Project Of Eurasian Integration.*, London: Lexington Books, 2016.

VLČEK, R. *Ruský panslavismus - realita a fikce*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2002.

VORÁČEK, E. *Eurasijství v ruském politickém myšlení: osudy jednoho z porevolučních ideových směrů ruské meziválečné emigrace*. Praha: Set out, 2004.

8.2 Elektronické zdroje

BARANCHIK, J. K., ZAPOLSKIS, A. A. *Yevrosoyuz — imperiya, kotoraya ne sostoyalas*. Izborsk-club.ru. Přístup z: <https://izborsk-club.ru/4847>

BATTISTELLA, E. *Nicolai Trubetzkoy*. Oxfordbibliographies.com. Přístup z: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199772810/obo-9780199772810-0179.xml>

CLOVER, CH. *Putin and the monk*. Financial Times.com. Přístup z: <https://www.ft.com/content/f2fcba3e-65be-11e2-a3db-00144feab49a>

ČERVONNAJA S. *Geschichtswissenschaft Rußlands in den 1990er Jahren: Problematik, Methodologie, Ideologie*. Osteuropa 51, 2001, č. 6. Přístup z: <https://www.jstor.org/stable/44921621?seq=1>

DUGIN, A. *Четвёртая политическая теория. Россия и политические идеи XXI века*. The Fourth Political Theory. Přístup z: <http://4pt.su/ru/content/chetvertyty-put-vvedenie-v-chetvertuyu-politicheskuyu-teoriyu>

GLAZYEV, S. *Who Stands to Win? Political and Economic Factors in Regional Integration*. Globalaffairs.ru. Přístup z: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/who-stands-to-win/>

HAŠKOVÁ, D.; ULBRECHTOVÁ, H. *K výročí P. N. Savického*. Abicko.avcr.cz. Přístup z: <http://abicko.avcr.cz/2016/01/06/savicky.html>

HLAVÁČEK, P. *O možnosti atlantismu a možnosti vzniku jihoatlantické smlouvy (SATO)*. Digitální knihovna Západočeské univerzity v Plzni. Přístup z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/6537/1/hlavacek.pdf>

CHEKMENEV, T. G. *Krizis natsional'noy identičnosti v postsovetskoy Rossii i puti yego preodoleniya*. Cyberleninka.ru. Přístup z: <https://cyberleninka.ru/article/n/krizis-natsionalnoy-identičnosti-v-postsovetskoy-rossii-i-puti-ego-preodoleniya>

BOTTICI, CH.; CHALLAND, B. *Rethinking Political Myth: The Clash of Civilizations as a Self-Fulfilling Prophecy*. Academia.edu. Přístup z: https://www.academia.edu/2383607/Rethinking_Political_MythThe_Clash_of_Civilizations_as_a_Self-Fulfilling_Prophecy

INGRAM, A. *Alexander Dugin: geopolitics and neo-fascism in post-Soviet Russia*. Academia.edu. Přístup z: https://www.academia.edu/5030814/Alexander_Dugin_geopolitics_and_neo-fascism_in_post-Soviet_Russia

KALINIČ, T., NAXERA, V. *Politická teorie a geopolitika A. G. Dugina. The Fourth Political*. Přístup z: <http://4pt.su/cs/content/politick%C3%A1-teorie-geopolitika-g-dugina>

KRATOCHVÍL, P. *Ruská spolupráce s Čínou: proti USA na dvou frontách. Mezinárodní politika*, 2006, roč. 30, č. 2. Přístup z: https://www.dokumenty-iir.cz/CV/Kratochvil/Ruska_spoluprace_s_Cinou.pdf

KURFÜRST, J. *Ruský svět a neoeurasianismus: dvě strany jedné mince*. Academia.edu. Přístup z: https://www.academia.edu/35041658/Rusk%C3%BD_sv%C4%9Bt_a_neoeurasianismus_dv%C4%9B_strany_jedn%C3%A9_mince_The_Russian_World_and_Neo-Eurasianism_Two_Sides_of_the_Same_Coin

LAVROV, S. *Istoričeskaja perspektiva vněšněj politiky Rossiji*. Globalaffairs.ru. Přístup z: <https://globalaffairs.ru/articles/istoricheskaya-perspektiva-vneshnej-politiki-rossii/>

МИД России. *Концепция внешней политики Российской Федерации*. Mid.ru. Přístup z: https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186?p_p_id=101_INSTANCE_CptICkB6BZ29&_101_INSTANCE_CptICkB6BZ29_languageId=ru_RU

МИД России. *О Евразийском экономическом союзе (ЕАЭС/Евразэс)*. Mid.ru. Přístup z: https://www.mid.ru/ru/evraziyskaya_economicheskaya_integraciya/-/asset_publisher/cb4udKPo5lBa/content/id/934661

NARYŠKYN, S. *O perspektivah Evraziyskoy ekonomicheskoy integratsii*. Cyberleninka.ru. Přístup z: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-perspektivah-evraziyskoy-ekonomicheskoy-integratsii>

PRYCE, P. *Putin's Third Term: The Triumph of Eurasianism*. Romanian Journal of European Affairs. Přístup z: http://rjea.ier.gov.ro/wp-content/uploads/articole/RJEA_2013_vol13_no1_art.2_0.pdf

PROCHANOV, A. *Ukrajina dolžna stat' centrom Evrazii*. News24UA.com. Přístup z: <http://news24ua.com/ukraina-dolzhna-stat-centrom-evrazii-aleksandr-prohanov>

PUTIN, V. *A new integration project for Eurasia: The future in the making*. Russiaeu.ru. Přístup z: <https://russiaeu.ru/en/news/article-prime-minister-vladimir-putin-new-integration-project-eurasia-future-making-izvestia-3->

PUTIN, V. *Новый интеграционный проект для Евразии — будущее, которое рождается сегодня*. Izvestia.ru. Přístup z: <http://izvestia.ru/news/502761/>

PUTIN, V. *Meeting of the Valdai International Discussion Club*. Kremlin.ru. Přístup z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/19243>

PUTIN, V. *Novyj integracionnyj projekt dlja Jevrazii – buduščee, kotoroje roždajetsja segodnja*. Izvestia.ru. Přístup z: <http://izvestia.ru/news/502761>

PUTIN, V. *Rossiya na rubezhe tysyacheletiy*. Nezavisimaya.ru. Přístup z: http://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millenium.html

PUTIN, V. *Rossiya: novyye vostochnyye perspektivy*. Kremlin.ru. Přístup z: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21132>

PUTIN, V. *Россия: национальный вопрос*. Nezavisimaya.ru. Přístup z: http://www.ng.ru/politics/2012-01-23/1_national.html

ŠUBIN, I. S. *Geopolitika: uchebnoye posobiye*. Pomorskiy gosudarstvennyy universitet im. M. V. Lomonosova. Přístup z: <https://narfu.ru/university/library/books/0897.pdf>

TSYGANKOV, P. A. *Finding a Civilizational Idea: „West,“ „Eurasia,“ and „Euro-East“ in Russia's Foreign Policy*. Researchgate.net. Přístup z: https://www.researchgate.net/publication/233245112_Finding_a_Civilisational_Idea_West_Eurasia_and_Euro-East_in_Russia's_Foreign_Policy

ZBOŘIL, Z. *Putinovou cestou aneb Po puti Putina*. Mezinárodní politika, 2008, roč. 32, č. 5. Přístup z: <https://www.iir.cz/article/mezinardni-politika-5-2008-rusko-po-putinovi>